TARİH Dünyası

6

albumünden.

TARİH Dünyası

ON BEŞ GÜNDE BİR ÇIKAR

★ Yıl 1 - Sayı 6 ★ 30 Haziran 1950 ★

Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden: Niyazi Ahmet Banoğlu ★ İdarehane: İstanbul, Nuruosmaniye cad. No. 57, Şaka Matbaası 3 üncü kat. Telefon: 21649 ★

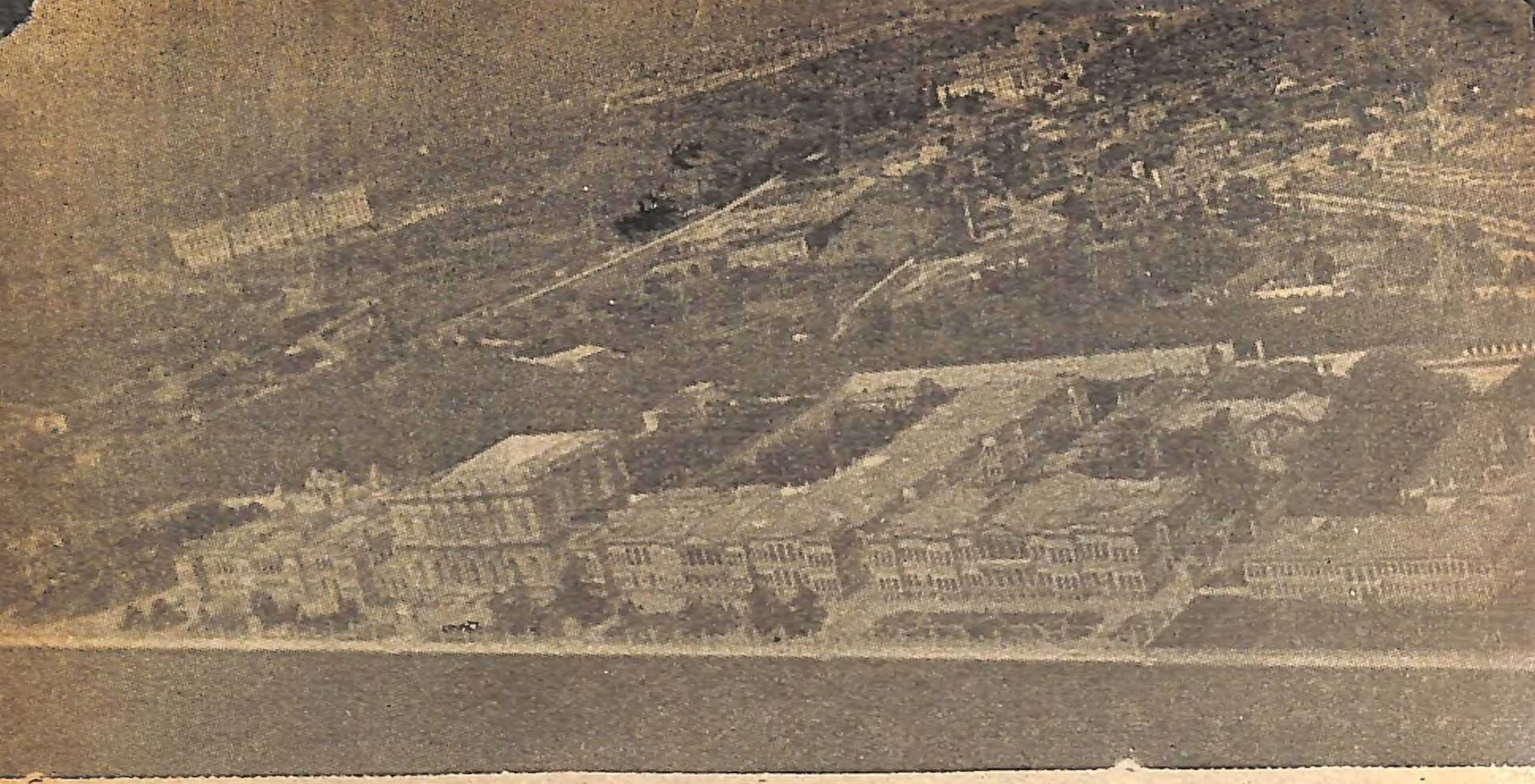

Dolmabahçe Sarayının merhum Foto Namık tarafından tayyareden alınmış çok güzel bir resmi

Dolmabahçe Sarayı

Dolmabahçe Sarayının otel yapılması için hükûmete müracaat edilmiş... Bu haberin ne derece doğru olduğunu henüz bilmiyoruz. Biz, bu yazıda, Dolmabahçe Sarayının meraklı tarihinden bazı safhaları okuyucularımıza bildiriyoruz. Bu yazı sarayda geçen birçok tarihî vukuatı da belirtmektedir

Marmaradan İstanbula girerken, büyük şehri ilk gören yolcunun, gözüne ilk çarpan bina, tam karşısında, deniz kenarında, 650 metre cephesiyle bembeyaz Dolmabahçe sarayıdır. Mermer rıhtımı boyunca zarif ve kıymetli bir demir parmaklık arkasında, bahçesini süsleyen ağaçları ve çiçekleriyle, bu büyük saray, bugün, İstanbulun muhakkak ki hem bir ziyneti hem de tarihî hâtıralarla dolu bir âbidesidir. Dolmabahçe sarayı, muhtelif dairelerden mürekkep olup heyeti umumiyesi 300 kadar oda, salon ve orta kısmında muazzam ve muhteşem bir merasim salonunu ihtiva eden pek müzeyyen ve mükellef bir binadır. Hicrî 1273, Milâdî 1856-1857 yıllarında, yani Kırım harbinden sonra Abdülmecit tarafından yaptırılmıştır; resim ve plânını yapan mimar meçhuldür; inşaata «Hacı Kalfa» diye anılan Karabet Serkis Ağa isminde ve zamanının muhakkak ki çok değerli bir sanatkârı nezaret etmiştir. Bu sarayın yapısına, tezyinatına ve döşenip dayanmasına 3.5 milyon altın harcanmıştır. İçinde en güzel mermerler, en nadide ağaçlar, altın yaldız ve billûr esirgenmeden kullanılmıştır; döşenmesi, Fransa Sefaretinin tavsiyesiyle Séchan isminde bir Fransıza verilmiş ve bu zat, Pariste, Onyedinci ve Onsekizinci asrın nadide salon ve oda takımlarını dikkat ve itina ile toplıyarak ve bu arada kıymetli tablolar ve biblolar alarak İstanbula getirmiştir; öylesine ki, Abdülmecit, sarayının ihtişamı karşısında bir an duraklamış ve pek samimî olarak:

— Beşiktaş sarayı tekellüflüce oldu, daha sade olabilirdi! demekten kendisini alamamıştı.

Vüzerasının arasında münevver bir sima olan ve Türkiyede ilk müzenin kurucusu olan Fethi Ahmet Paşa:

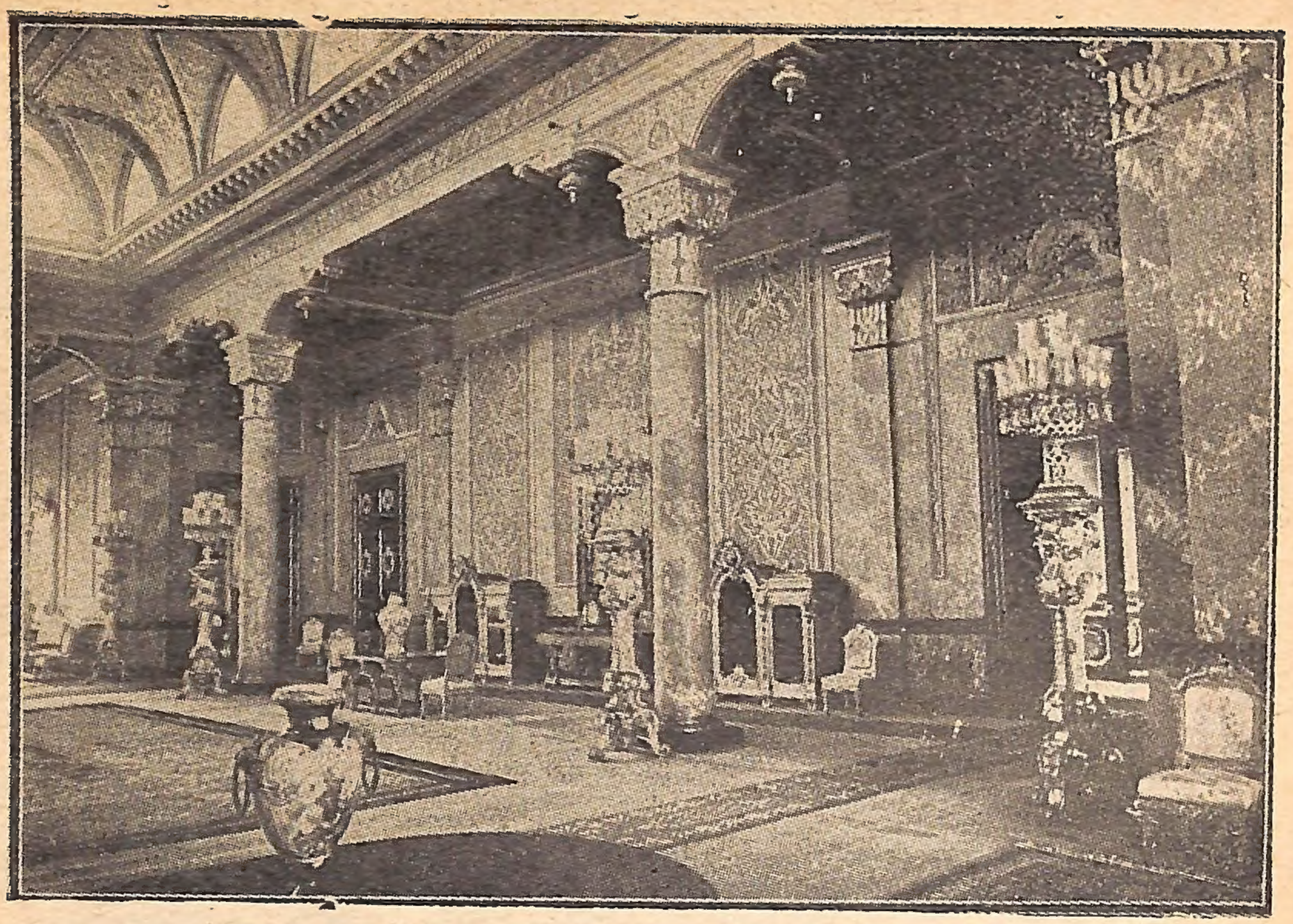

Dolmabahçenin muhteşem salonlarından bir köşe...

— Efendimize göre bu bir şey değildir! deyince:

— Yok... Yok... Ziyadece olduğuna benim de kalbim şehadet etti!.. demişti.

Etrafı tarafından tahrik edilen vehim ve vesveseleri yüzünden kendi kendisini Beşiktaş üstündeki Yıldız sarayına kapayan İkinci Abdülhamit müstesna, saray, son Osmanlı hükümdarlarına resmî ve daimî bir ikametgâh olmuştu; Abdülmecit, Abdül'aziz, Beşinci Murat ve Beşinci Mehmet Dolmabahçede oturmuşlar; Abdülmecit ve Sultan Reşat bu sarayda ölmüşlerdir. Âl-i Osmanın bir de son hükümdarı Altıncı Mehmet Vahideddin, Yıldızı Dolmabahçyee tercih etmişti. Saray, Cumhuriyetin ilânını müteakıp Türkiye Reisicumhurlarının ikametine tahsis edilmiş, Atatürk her İstanbula gelişinde bu sarayda oturmuş, bu büyük adam da ölüm döşeğine bu sarayda yatmış, son nefesini bu sarayda vermişti.

Yüzüncü yaşına yaklaşmakta olan Dolmabahçe sarayının tarihî hâtıralarını oda oda, salon salon, daire daire tesbit etmek; koltuk, kanape, karyola, şamdan, avize ve ilh... eşyasının literatürünü yazmak, bugün zannederiz ki mümkün değildir. Sarayın bânisi olan Abdülmecidin yatak odası neresiydi? Tercihan hangi odada otururdu? Verem in kahhar pençesinde inleye inleye ölen bu hükümdarın üzerinde son oturduğu koltuk nerededir?.. Bu sarayda, Prens dö Gal (Yedinci Edvard), İmparatoriçe Öjeni, İmparator Fransuva Jozef, İmparator İkinci Vilhelm, İmparator Şarl, Karadağ Kralı Nikola, Sırp Kralı Petro, Bulgar Kralı Ferdinand, Rumanya Kralı Karol, Yugoslavya Kralı Aleksandr, İran Şahı Muzafferüddin Kaçar, İran Şahı Rıza Pehlevi, İngiltere Kralı Sekizinci Edvard; Abdülmecit, Abdül'aziz, Abdülhamit, Sultan Reşat ve Cumhur Reisı Atatürk tarafından resmen kabul edilmişlerdir; bu ziyaretlerin, mülâkatların bugün hâtıraları nelerdir? Abdül'aziz, tahtından indirilip perişan bir halde şehzadeleriyle beraber Topkapı sarayına nakledilirken, Dolmabahçe sarayında kendi günlük hayatının izi olarak hangi köşede ne bırakmıştır? Sultan Reşattan ne kalmıştır? Dolmabahçe sarayı, son Halife Abdülmecide de resmî ikametgâh olmuştu. Bir ressam olan Âl-i Osmanın son siması da, hudut dışına bu saraydan alınıp çıkarılmıştı, hiçbir hâtıra, hiçbir iz

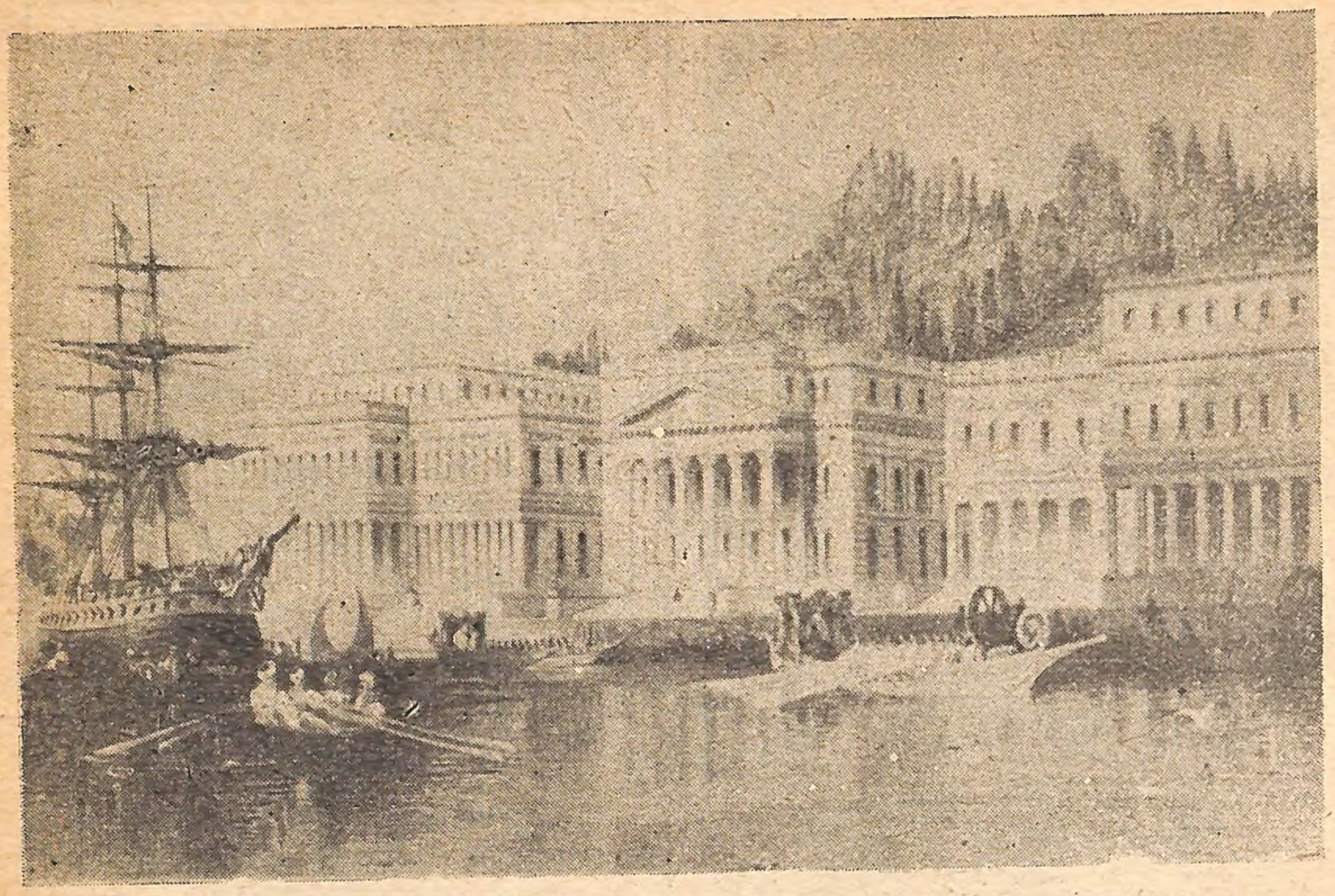

Dolmabahçe sarayının eski hali. (150 sene evvel yapılmış bir tablodan)

bırakmadan mı gitmiştir?.. Atanın öldüğü oda ne haldedir?..

İlk Osmanlı Meclis-i Meb'usanı Dolmabahçe sarayının büyük merasim salonunda açılmıştı; aynı salon geçen bir asır içinde birçok muhteşem resm-i kabullere, suvarelere, balolara sahne olmuştu; Atatürk zamanında dil ve tarih kurultayları yine bu sarayda toplanmış, büyük merasim salonunda bir de tarih sergisi açılmıştı. Atatürkün katafalkı yine bu salonda kurulmuş, İstanbullular, büyük ölüye son hürmet resm-i geçidini burada yapmıştı. Bütün bu sahneler, yukarıdaki sorular, ve bunlara benziyen binlerce hâtıra, bugün, silik, dağınık bir film tomarı halinde uzanıyor... Dolmabahçe sarayı için bir «tarihî rehber» yapmak lâzımdır. Tarih Dünyası, Saraylar Müdürlüğü ile Millî Eğitim Bakanlığından bunu âcilen talep eder... Burada ağır hicapla ibret olsun diye belirtiriz ki, elimizdeki vesikalarla bir Elize sarayından, bir Esküryal sarayından, bir Bükingam sarayından, bir Potsdamdan, bir Şönbrondan, bir Vatikandan, bir Beyaz Saraydan bahsetmek Dolmabahçeyi yazmaktan çok daha kolaydır.

Dolmabahçenin istikbali için de endişe duyduğumuzu açıkça belirtmek vazifemizdir. Son günlerde, bu üç buçuk milyon altınlık sarayın (eğer kıymet sadece maddî ise bugünkü paramızla 140-150 milyonluk belki çok daha fazladır) adliye binası ittihaz edileceğine dair haberler okumuşuzdur ve en hafifinden hitap edelim, cahilâne gafletle bu haberi destekler mahiyette imzalı yazılar görmüşüzdür. «Tarih Dünyası», kalem salâhiyetine dayanarak beyan eder ki, Dolmabahçe sarayı, Türkiye Cumhur Reislerinin resmî ikametgâhı olmaktan başka bir şey olamaz.

Dolmabahçe sarayı, mimarî üslûp bakımından şark ve garp zevklerini nefsinde cem'etmiş bir binadır; kendine hâs fakat lâtif, cazip bir karakter taşır. Dış tezyinatı feerik bir zenginliktedir; içinde de inbikten geçirilmiş bir lüks hüküm sürer... Denize bakan cephesinin ortasındaki büyük kapı, büyük merasim salonuna açılır, iki büyük kapı da, iki yandadır; sarayın bir asırlık hayatı boyunca kullanılagelen kapısı da, Dolmabahçe camiine bakan yan kapısıdır. Bugün semte nisbetle anılagelen ve Deniz Müzesi yapılmış olan Dolmabahçe camii, saraydan sonra inşa edilmiştir, yaptıran Abdülmecidin anası Bezmiâlem Valide Sultandır;

Cinayeti yapan parabellum...

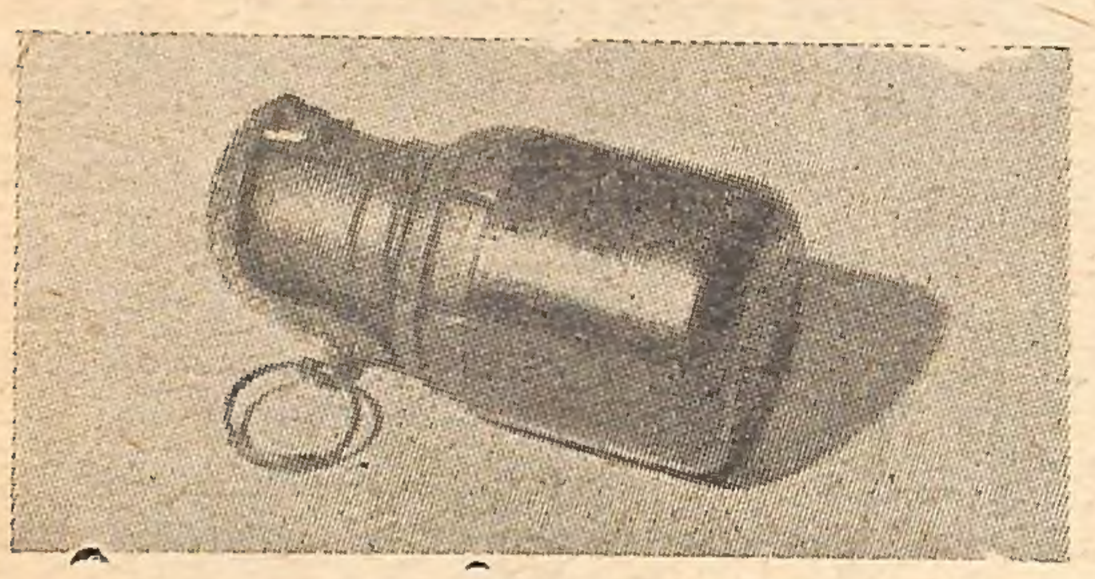

kullanılmıyan bir el bombası...

Katilin üzerinde çıkan boş şarjörlü bir brovning...

Fransızlar, Marsilyada, Yugoslavya Kralına parlak bir istikbal merasimi hazırlamışlardı; kruvazör, torpido, ve denizaltı olmak üzere yirmi gemiden mürekkep bir deniz birliği Dubrovnik torpidosunu açık denizden karşılamıştı. Marsilyada karaya ayak basar basmaz, Kralı, Fransa namına, Hariciye Nazırı Mösyö Barthou ile Bahriye Nazırı Mösyö Pietri selâmlıyacaklardı.

Protokola göre, Kral 9 Teşrinievvel öğleden sonra saat dörtte karaya ayak basacaktı. Saat tam dördü on geçe, suikasd oldu. Yalnız Marsilyada değil, bütün Fransada hükûmet de halk da beyninden vurulmuşa döndü. Cinayet, yıldırım sür'atile işlenmişti.

Alay, halkın coşkun alkışları arasında, ağır ağır Kanabriyer caddesinde ilerliyordu. Borsa binasının köşesinde, ki caddenin en kalabalık yeri idi, bir adam, polis kordonunu omuz vurup yardı, kendisini tutmak isteyen bir polisi iki kurşun ile devirerek Kralın otomobiline doğru fırladı.

Kral, arabada Hariciye Nazırı ile yanyana idi, karşısında mihmandarı General Georges bulunuyordu. Halkı selâmlamak için otomobilin körüğü indirilmişti; basamağa binen meçhul şahıs, kolunu içeri uzattı ve otomatik tabancasile altı el ateş etti. Otomobili durduran şoför, katili arkasından kavradı, polisler atıldı, at üzerinde bulunan muhafaza kıtası kumandanı Albay Piollet kılıcını adamın kafasına indirmeğe başladı, katil yere düştü. Fakat hâlâ gelişi güzel ateş etmekte devam ediyordu, polisler de tabancalarını çıkardılar ve yerde yatan adamın üstüne ateşe başladılar. Serseri kurşunlarla bir çok adam yaralandı ve ortalık mahşere döndü.

Kral, göğsünün tam ortasına aldığı iki kurşunla arabanın içine yıkılmıştı. Mösyö Barthou sol kolundan yaralanmış ve Kralın yanına devrilmişti, göğsünden ağır yaralı olan General Georges'u otomobilden kan içinde çıkardılar. Otomobil bütün sür'atile belediye dairesine gitti, belediye reisinin odasında bir kanapeye yatırılan Kral Aleksandr, kendine gelemeden, saat tam beşde öldü. Hôtel - Dieu'ye nakledilen Mösyö Barthou'nun yarası hafif zannediliyordu, fakat kurşun kolundaki ana kan damarını parçalamıştı, fazla kan kaybettiği için saat 5,30 da da Fransa bu kıymetli devlet adamını kaybetti. Katile gelince, üzerine atılan ve nefret ve heyecanla çılgına dönmüş olan halkın tekmeleri altında keşkek edilmişti, güçlükle bir polis ku-

Katil Petrus Kalemenin pasaporttaki resmi...

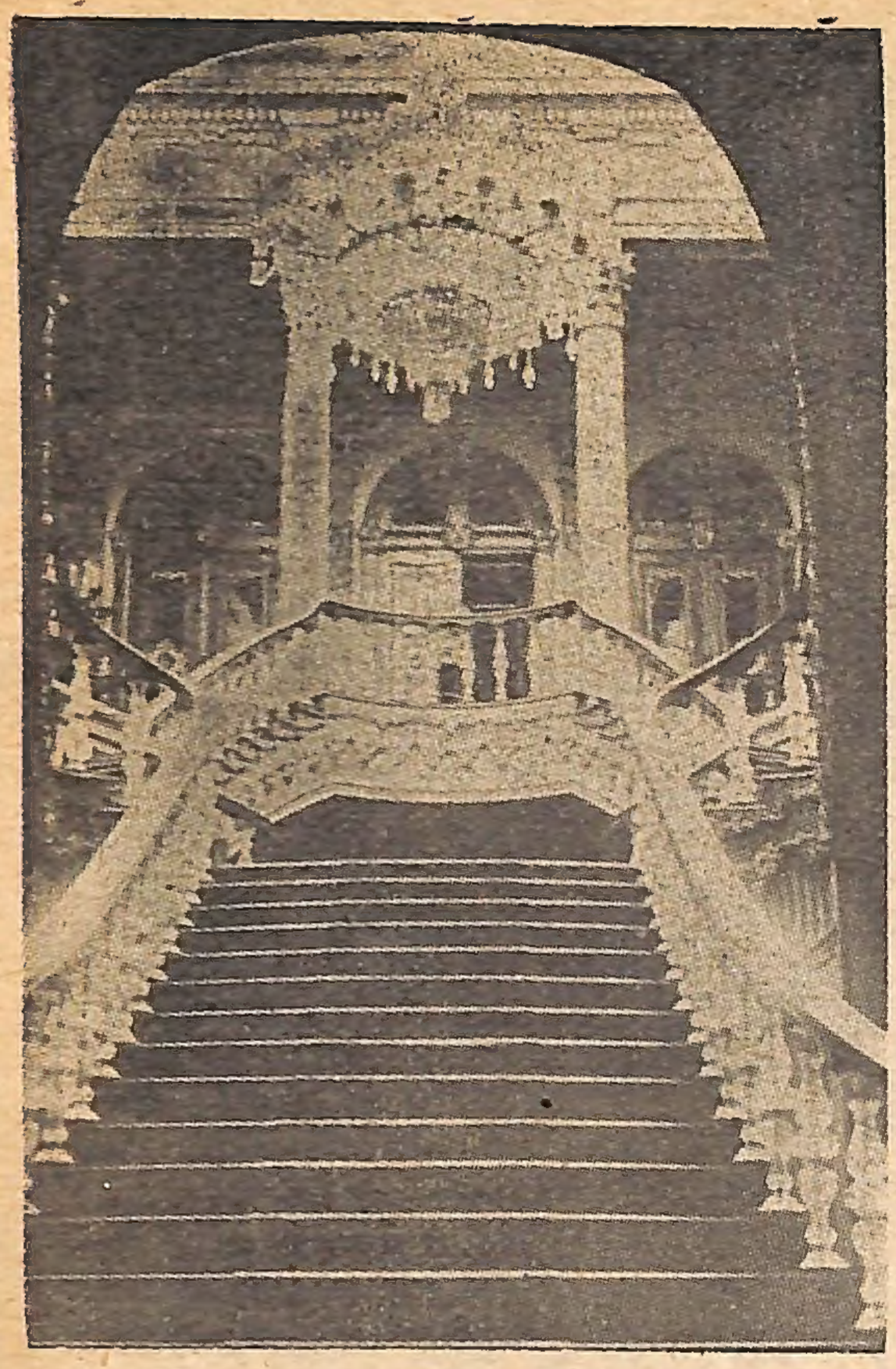

Billûrdan merdiven ve muhteşem avizelerin görünüşü...

bu kadın, camiini bitiremeden ölmüş, mâbedi oğlu tamamlatmıştır. Cami ile saray arasındaki saat kulesi de İkinci Abdülhamidin eseridir.

Sarayın yeri, Birinci Ahmet zamanına kadar büyükçe bir koydu. Bu hükümdar zamanında doldurulmuş, mirî bir bahçe haline konulmuş, içine de küçük bir «Çinili Köşk» inşa edilmişti. Semt ve dolayısiyle bugünkü saray «Dolmabahçe» adını bundan ötürü taşır. Onsekizinci asır ortalarında buraya, büyük ahşap Beşiktaş sahilsarayı yapılmış, devir devir tamir ve tadil edilen ve en revnaklı devrini de Üçüncü Selim zamanında yaşayan klâsik Türk üslûbundaki bu saray da, pek harap bir halde bulunurken Abdülmecit tarafından yıktırılmış, yerine, bugünkü Dolmabahçe sarayı yaptırılmıştır.

Eski ahşap saraya ait tabloyu seyrederken, eski Dolmabahçe sarayının da o devre göre İstanbulun en muhteşem binalarından biri olduğunu görüyoruz.

Tarih Dünyası

Mukaddes kuşlara yedirilen ölü etleri

Büyük tarihçi Kazvinli Ebu Yahya Zekeriyanın 647 H. yılında yazılan Arapça Âsâr-ül-Bilâd ve Ahbâr-ül-İbâd» adlı kitabının 400 üncü sahifesinde, Kafkasyada Demirkapının üstünde bulunan iki köyde ölülerin etlerini mukaddes kuşlara yedirdiklerini anlatır. Bu bendi dilimize aynen çeviriyoruz:

«Zırh yapıcı anlamına gelen Zırgeran Demirkapının üstündeki iki köyün adıdır. Bu köylerin etrafı bostanlarla ve çiftliklerle sarılmıştır. Buralarda oturanlar uzun boylu, kızıl tunç renkli, çelik gözlü olurlar. Bunlar çok zengin ve eli açık insanlardır. Kimsesizleri ve garipleri severler. Bilhassa sanatkârlara, hele yazı bilenlere ve âlimlere bayılırlar. Bulundukları yerler tabiat tarafından kale gibi tahkim edildiği için hiç kimseye haraç vermezler. Bunların bariz bir milliyetleri ve mezhepleri de yoktur. Bu köylerde ikişer daireden müteşekkil mağara gibi [illegible] altı depoları vardır. Bu dairelerden birisine kadınların, ötekisine erkeklerin ölüleri getirilir. Buralarda keskin bıçaklı ölü memurları görülür. Bu köylülerden birisi ölünce cesedi buraya getirilir. Kadınsa kadın deposuna, erkekse erkek deposuna konur. Ölü memurları cesetlerin etlerini kemiklerinden iyice ayırırlar. Kemikleri, zenginse ipek, fakirse âdi kumaştan bir keseye koyarak üstlerine adlarını, doğum ve ölüm yıllarını yazarak mağaranın duvarına asarlar. Etleri büyük çanaklarda toplanır, kuşların yiyebileceği kadar doğranır.

Köylerin haricinde kuşların toplandığı ikişer tepe ve buralarda kara kargalarla, dölengeç denilen çaylaklar vardır. Tepelerden birisi erkeklere, birisi de kadınlara mahsustur. Ölünün eti kavanozlarla, erkekse erkek tepesine, kadınsa kadın tepesine getirilir; erkeklerin etleri kargalara, kadınlarınki çaylaklara dağıtılır. Bu suretle burada binlerce karga ve çaylak beslenir. Et serpilirken tepenin etrafını yayları kurulmuş nöbetçiler sarar. Kargalar ve çaylaklardan başka kuşları avlarlar. Çünkü başka kuşların insan eti yemesi günahtır. İnsan eti fevkalâde yaradığı için bu kuşlar çok besili olurlar.»

Kral arabanın içine devrilmiş, şoför katilin ceketinden yakalamış, Albay Piollet kılıç darbeleri indiriyor...

Son Yüzyılın En Büyük Suikastı...

Tarih Dünyası, bir suikastlar serisi hazırlamıştır. Bu serinin birçoğu, resimlerle süslü olacaktır. Burada okuyacağınız yakın tarihin en büyük siyasî suikastının hikâyesi, yeni vesikaların ışığı altında tetkik edilmiştir.

Fransa, Yugoslavya hükümdarına pek parlak bir istikbal merasimi hazırlamıştı. Kral birinci Aleksandr'ın bu ilk resmî ziyareti, birinci Cihan Harbinde silâh arkadaşlığı yapmış ve ayni istilâ acılarını çekmiş Fransız ve Yugoslavlar arasındaki dostluk bağlarını bir kat daha kuvvetlendirecekti; iki devlet arasında imzalanacak bir muahede, dünya sulhü için de bir ehemmiyet taşıyacaktı; Kral Aleksandr, Sofyadan geliyordu; orada, zevcesi Kraliçe Mari ile beraber Eylûlün yirmi yedisinden otuzuna kadar üç gün kalmıştı; ve Bulgaristan ile Yugoslavya arasında uzun zamandanberi devam edegelen komşu geçimsizliği, ve bilhassa bir yıldanberi had devresine varmış olan husumet, bu dostâne ziyaret ile kalkar gibi olmuştu. Kral Aleksandr'ın Parisi ziyareti ise, Yugoslavya ile İtalya arasındaki gerginliği de kaldıracak görüşmelere zemin hazırlayacaktı; zira Fransa Hariciye Nazırı Mösyö Louis Barthou resmî bir İtalya ziyaretine hazırlanıyordu ve İtalyan diktatörü Mussolini, bir hafta evvel Milanoda söylediği bir nutukda Fransa hakkında pek dostane konuşmuştu.

Kral Aleksandr ile Kraliçe Mari, Belgraddan 1934 yılı Teşrinievvelinin dördünde ayrılmışlar ve Boka Kotarsa'dan, kendilerini Fransaya götürecek olan Yugoslavyanın Dubrovnik torpidosuna binmişlerdi, fakat yolda Kraliçeyi deniz tutmuş, hastalanmış ve Ragusa limanında karaya çıkarak Belgrada dönmüştü; Oradan hususî bir vagon ile Dijon'a gelecek ve Kralı Marsilyadan Parise götürecek olan hususî trene Dijon'da iltihak edecekti.

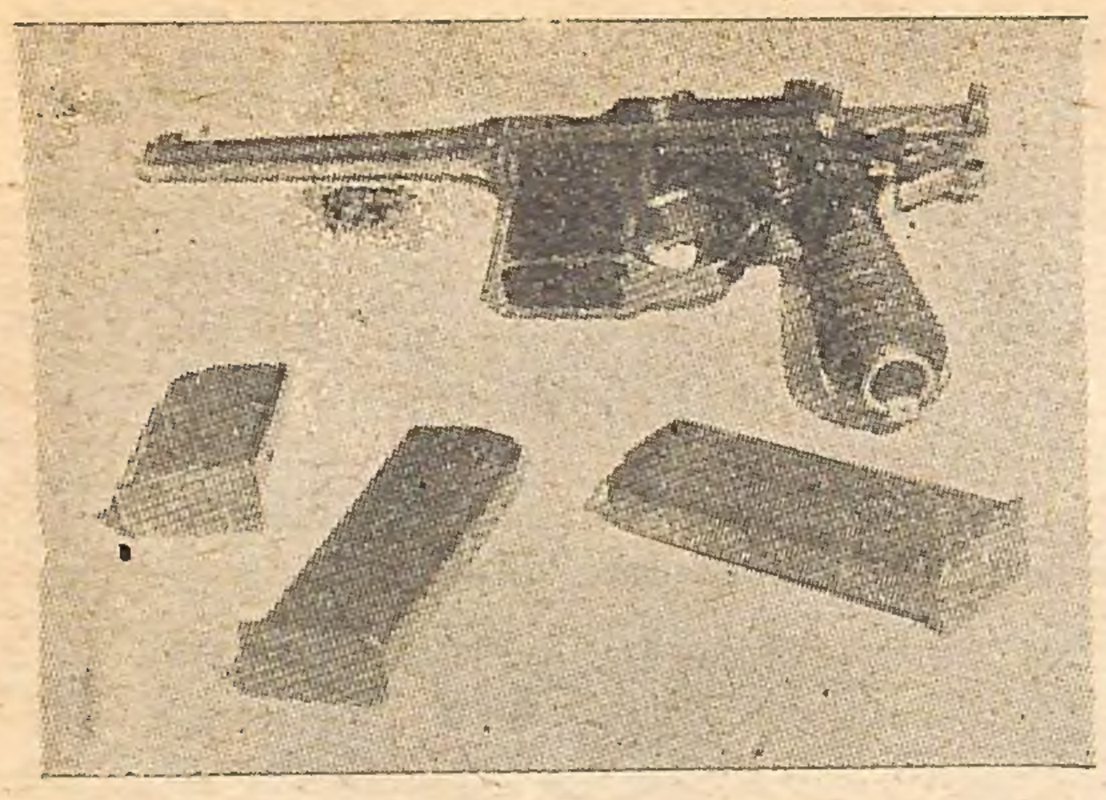

Cinayeti yapan parabellum...

kullanılmıyan bir el bombası...

Katilin üzerinde çıkan boş şarjörlü bir brovning...

Fransızlar, Marsilyada, Yugoslavya Kralına parlak bir istikbal merasimi hazırlamışlardı; kruvazör, torpido, ve denizaltı olmak üzere yirmi gemiden mürekkep bir deniz birliği Dubrovnik torpidosunu açık denizden karşılamıştı. Marsilyada karaya ayak basar basmaz, Kralı, Fransa namına, Hariciye Nazırı Mösyö Barthou ile Bahriye Nazırı Mösyö Pietri selâmlıyacaklardı.

Protokola göre, Kral 9 Teşrinievvel öğleden sonra saat dörtte karaya ayak basacaktı. Saat tam dördü on geçe, suikasd oldu. Yalnız Marsilyada değil, bütün Fransada hükûmet de halk da beyninden vurulmuşa döndü. Cinayet, yıldırım sür'atile işlenmişti.

Alay, halkın coşkun alkışları arasında, ağır ağır Kanabriyer caddesinde ilerliyordu. Borsa binasının köşesinde, ki caddenin en kalabalık yeri idi, bir adam, polis kordonunu omuz vurup yardı, kendisini tutmak isteyen bir polisi iki kurşun ile devirerek Kralın otomobiline doğru fırladı.

Kral, arabada Hariciye Nazırı ile yanyana idi, karşısında mihmandarı General Georges bulunuyordu. Halkı selâmlamak için otomobilin körüğü indirilmişti; basamağa binen meçhul şahıs, kolunu içeri uzattı ve otomatik tabancasile altı el ateş etti. Otomobili durduran şoför, katili arkasından kavradı, polisler atıldı, at üzerinde bulunan muhafaza kıtası kumandanı Albay Piollet kılıcını adamın kafasına indirmeğe başladı, katil yere düştü. Fakat hâlâ gelişi güzel ateş etmekte devam ediyordu, polisler de tabancalarını çıkardılar ve yerde yatan adamın üstüne ateşe başladılar. Serseri kurşunlarla bir çok adam yaralandı ve ortalık mahşere döndü.

Kral, göğsünün tam ortasına aldığı iki kurşunla arabanın içine yıkılmıştı. Mösyö Barthou sol kolundan yaralanmış ve Kralın yanına devrilmişti, göğsünden ağır yaralı olan General Georges'u otomobilden kan içinde çıkardılar. Otomobil bütün sür'atile belediye dairesine gitti, belediye reisinin odasında bir kanapeye yatırılan Kral Aleksandr, kendine gelemeden, saat tam beşde öldü. Hôtel - Dieu'ye nakledilen Mösyö Barthou'nun yarası hafif zannediliyordu, fakat kurşun kolundaki ana kan damarını parçalamıştı, fazla kan kaybettiği için saat 5,30 da da Fransa bu kıymetli devlet adamını kaybetti. Katile gelince, üzerine atılan ve nefret ve heyecanla çılgına dönmüş olan halkın tekmeleri altında keşkek edilmişti, güçlükle bir polis ku-

Katil Petrus Kalemenin pasaporttaki resmi...

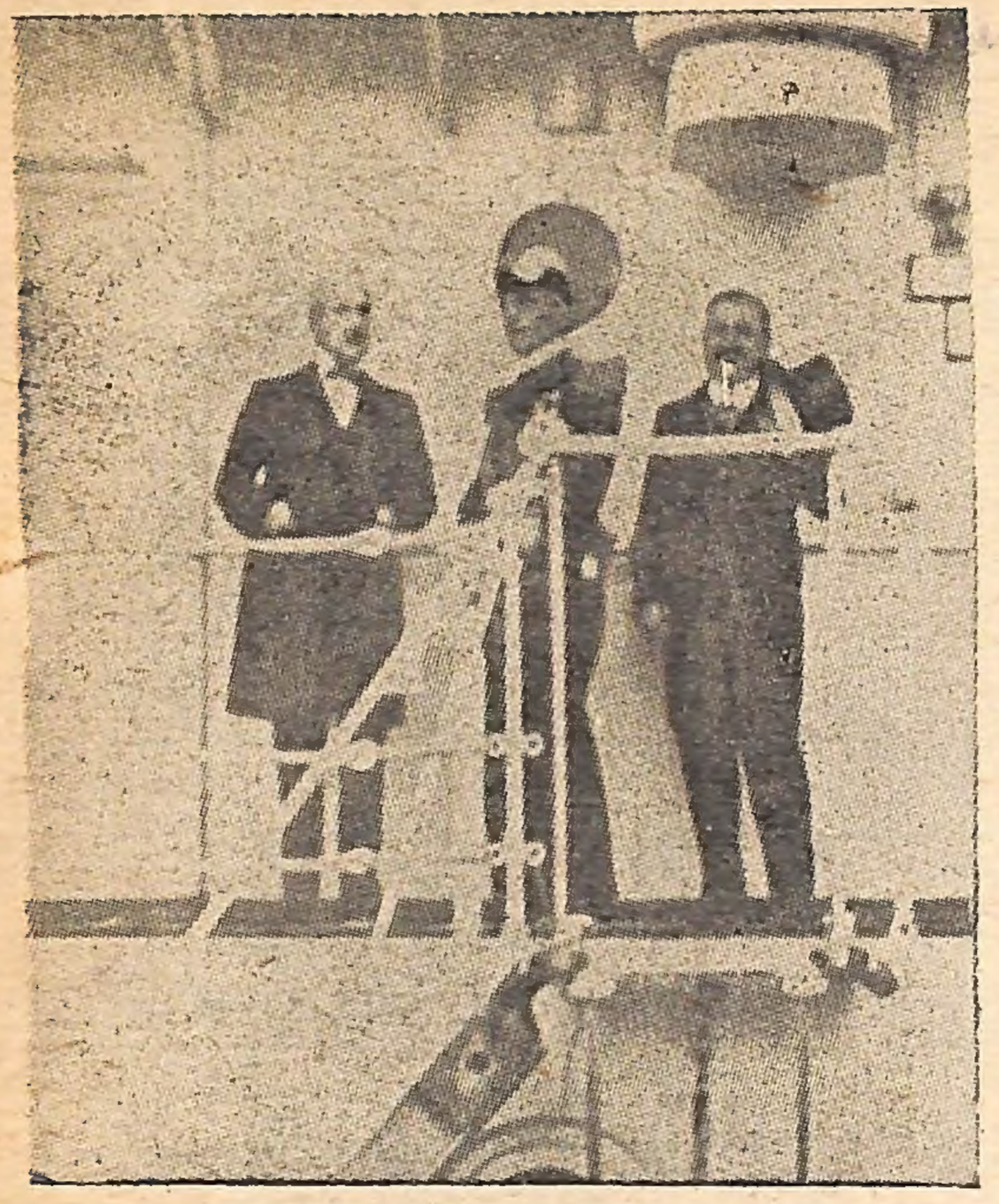

Kral, Fransız Bahriye Nazırı tarafından karşılanıyor...

lübesine alınmış ve orada, sorguya çekilemeden can vermişti. Üzerinde çıkan bir pasaportdan, 1899 da Hirvatistanın merkezi olan Zağrepde doğmuş Petrus Kalemen olduğu anlaşıldı, ticaret ile meşguldü; Fransaya 28 Eylûlde Vallorbe hudud istasyonundan girmişti. Vücudunda görülen bir ölü kafası dövmesinden kendisinin Orim Makedonya ihtilâl ve tedhiş komitesine mensup olduğu anlaşıldı, suikasd, hurda teferrüatına kadar bu komite tarafından hazırlanmış, Kalemen sadece bir âlet olmuştu.

Marsilyada bu siyasî cinayet işlenirken, Kraliçe Mari, Fransa yolunda trende idi. Tren saat 6,30 da Besançon istasyonuna girdiğinde, belediye reisi taziyede bulunmak üzere Kraliçenin vagonuna bindi, fakat kadının faciadan haberi olmadığını görünce, vak'ayı birden söyliyemedi, trende kaldı ve acı haberi kadını alıştıra alıştıra münasip bir lisan ile bildirdi; Kraliçe Mari sonsuz bir teessür içinde asîl bir metanet gösterdi; ve vagonu Lyonda, Marsilya ekspresine bağlandı.

Pariste derhal bir kabine toplantısı yapılmış, ve Reisicumhurun nazırlardan Mösyö Herriot ve Tardieu ile beraber Marsilyaya gitmesine karar verilmişti; ve Fransız milletine hitaben bir matem beyannamesi neşrolunmuştu.

Marsilya suikasdinin bütün dünyadaki akisleri çok büyük oldu. O sırada, Türkiyede teessür çok büyük oldu, zira Yugoslavya Balkan anlaşmasile Türkiyenin müttefiki, Kral Aleksandr da Atatürk'ün şahsî dostu idi, memleketimizi az evvel ziyaret etmiş idi. O sırada Yugoslavya ile siyasî münasebetleri gergin bulunan İtalyada dahi matbuat Kral Aleksandr'ın şövalye meziyetlerini övmüş ve Kralın şahsının, bu siyasî anlaşmazlıklarda asla ilgisi olmadığını belirtmişti.

Kral Aleksandr, ölümünde kırk altı yaşında idi. Sırp Kralı Birinci Peter'in ikinci oğlu idi, büyük kardeşinin haklarından feragati üzerine 1909 da veliahd ilân edilmiş, 26 yaşında iken birinci cihan harbinde Sırp ordusu başkumandanlığını yapmıştı. 1921 de Sırp - Hırvat - Sloven Krallığı tahtına oturmuş ve ertesi yıl da Rumanya Kralı Ferdinandın kızı Mari ile evlenmişti. Bilâhare bu uzun isimli Krallık «Yugoslavya Krallığı» adını almıştı. Ölümünde henüz on bir yaşında bulunan oğlu, ikinci Peter ünvanile Kral ilân edildi; biri altı, biri beş yaşında Tomislav ve Andre isimlerinde iki oğlu daha vardı. Peter, İngilterede tahsilde idi. Büyük Ana ve Rumanya Ana Kraliçesi Mari de Londrada bulunuyordu, facia haberi üzerine küçük Kralı alıp Yugoslavyaya doğru yola çıktı. Kral Aleksandr'ın 5 Kânunusani 1934 tarihli bir

Kral gemiden karaya çıkıyor...

vasiyetnamesi çıktı. Bunda, büyük oğlu sinni rüşde girmeden ölecek olursa, yeğeni Prens Pol, Maarif Nazırı Radenko Stankoviç ve Dr. İvo Petroviç'den mürekkep bir naibler heyetinin kurulmasını bildiriyordu.

Vazifesi başında ölen Mösyö Barthou'ya Fransa millî cenaze merasimi yaptı.

Kraliçe Mari, zevcinin ölüsünü gördükten ve Fransa Cumhur Reisi Mösyö Lebrun ile birlikte resmî hürmet vazifesini ifadan ve Dubrovnik torpidosunun tabutu alarak Marsilyadan ayrılmasından sonra, oğlu ile buluşmak üzere Parise gitti.

Gemi Marsilyadan 10 Teşrinievvelde çıktı; ve iki Fransız kruvazörü Yugoslavyaya kadar Dubrovnik'e refakat etti. Belgradda yapılan muazzam cenaze merasimine, Türkiye de bir general kumandasında bir askerî kıta gönderdi.

***

Katilin mensup olduğu ihtilâlci ve tedhişçi komitenin adı Ustava idi, mensuplarına Ustaşi denilir. Gayeleri Hirvatistanı Yugoslavyadan ayırmak, istiklâline kavuşturmak idi. Yugoslavya hükûmetinin 1929 Kânunusanisinde Ustaşilere karşı giriştiği çok şiddetli temizleme hareketinden sonra komite mensupları yabancı memleketlere, Bulgaristana, İtalyaya ve bilhassa Macaristana kaçmışlardı.

Büyük merasim havası içinde otomobile doğru gidiyorlar...

Birkaç dakika sonra vukua gelecek büyük suikasttan habersiz, otomobilde halkı selâmlıyorlar...

Şefleri avukat ve âyan âzasından Zağrebli Dr. Ante Paveliç vatan ihanetile itham edilerek gıyaben idama mahkûm olmuştu. Merkezleri, Macaristanda, Yugoslavya hududuna yakın küçük Janka Puszta kasabasında idi. Marsilya cinayetinden birkaç ay evvel, Yugoslav hükûmeti bu tehlikeli ocak hakkında milletler cemiyetinin nazarı dikkatini celbetmiş, Macar hükûmeti Ustaşileri oradan dağıtmış, fakat tedhişçiler bu sefer de Mazy Kanisza'da toplanmışlardı ve Marsilya suikasdini burada hazırlamışlardı. Dört kişilik bir hey'et Loza-

Otomobildeki kan lekeleri...

Kral Aleksandr, henüz ölmemiştir, fakat son nefesini vermektedir...

na gitmiş, Fransadan gelen bir delege ile buluşmuş ve muhtelif isimlere yazılmış Macar ve Çekoslovak pasaportları temin etmişlerdi ve Fransa zabıtasının nazarı dikkatini çekmemek için teker teker muhtelif yerlerden Fransaya girmişlerdi: Pasaportlar Novak, Suck, Silny ve Benes isimlerine alınmıştı. Suck ile Silny, kendilerine Fransada rehberlik eden delegeleri Kramer ile Aix şehrinde Hotel Moderne'de iki gün kalmışlardı. Burada kendilerine gayet güzel ve fevkalâde şık bir kadın iltihak etmişti, fakat ayrı bir otele inmiş ve otel fişine adını Marie Voudroch diye yazmıştı, yirmi üç yaşında idi, Çekoslovakyalıydı. Suikasdcilere silâhlarını, bavullarının içinde bu kadın getirmişti. Güzel kadın 9 Teşrinievvel sabahı Aix'den ayrılmıştı, Kramer de bir taksi ile Avinyon'a gitmişti. Suck, Marsilyada öldürüldüğü zaman cebinden Kalemen adına bir pasaport çıkmış olan katil idi. Muhakkak ki iki pasaportunda yazılı iki isim de hakikî adı değildi. O zamanlar, bir Belgrad haberi, katilin hakikî adının Vlada Görgiyef olduğunu, aslen Bulgar olup Bulgar Makedonyasında Rodop dağlarında Kalemria kasabasında doğmuş olduğunu bildirdi. Bir tedhişçi olarak Yugoslav zabıtasının pek iyi tanıdığı bu adam, Orim şeflerinden Vanko Mihailef'in şoförü idi; Orim ve Ustava komiteleri arasında muhabirlik vazifesini yapıyordu. Novak ile Benes Parise gitmişlerdi, Kral Marsilya suikasdinden kurtulacak olursa, onlar da Parisde bir suikasd yapacaklardı.

Yere yığılan katilin elinden tabancası alınıyor

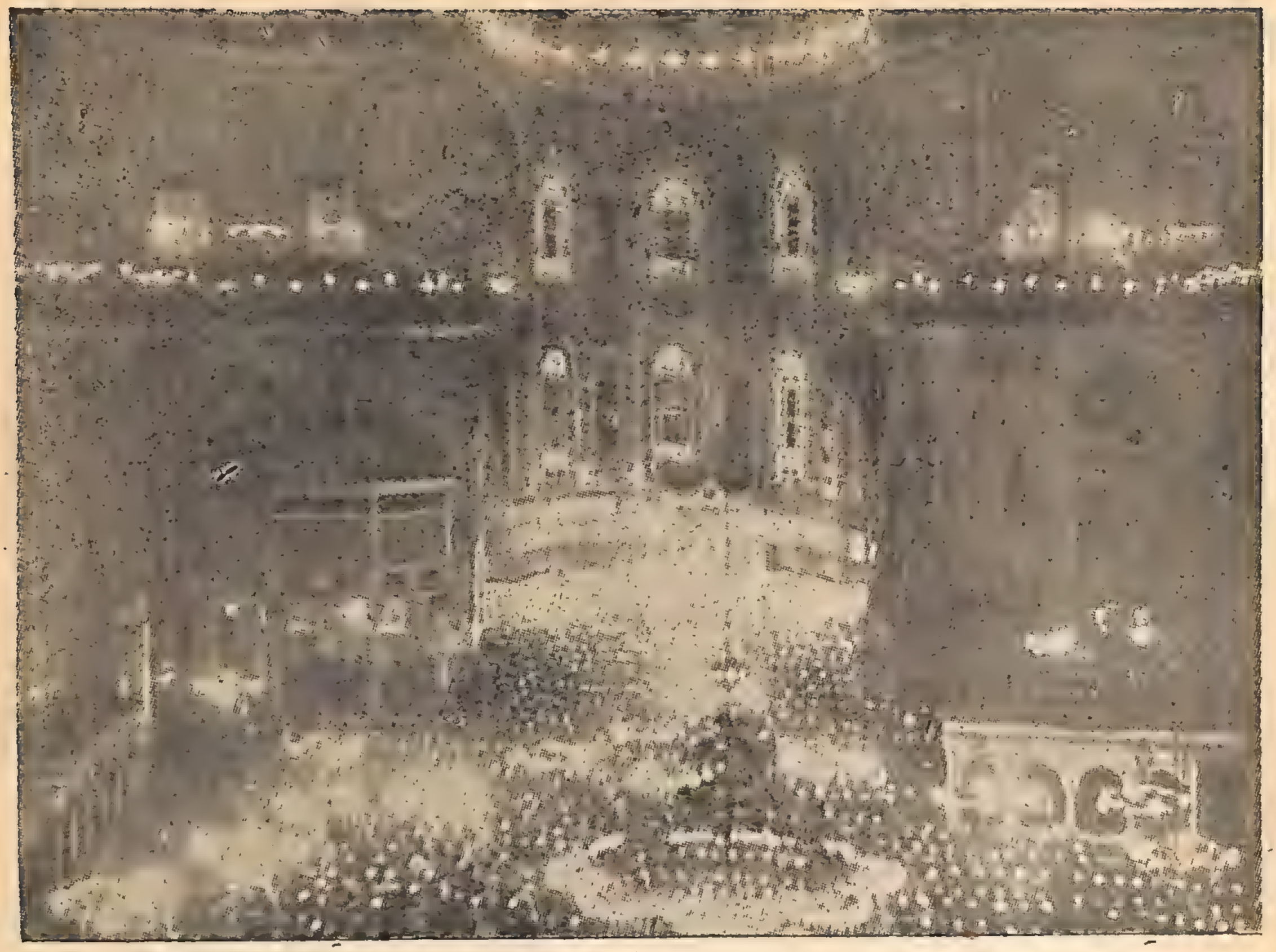

Bu tarihî resim, 1931 yılı Kadir Gecesinde ve ilk Türkçe ezan ve Tekbirle namaz kılındığı zaman çekilmiş ve «Nur içinde İslâmiyet» başlığı altında Fransızca Illustration'un 7 mart tarihli ve 4592 numaralı sayısında neşredilmişti

Ayasofya ve Kadir Gecesi...

Galip Kemali Söylemezoğlu, müze haline getirilmiş olan Ayasofyada yılda bir gece dinî âyinin yapılmasını teklif etmekte ve bunun lüzumunu müdafaa eylemektedir. Muharrir, bugün müze haline getirilmiş olan Saint-Pierre kilisesinde de aynı şeyin yapıldığını kaydetmektedir.

Yazan: GALİP KEMALİ SÖYLEMEZOĞLU

Ayasofya, müze haline getirilmiştir. Bu kararda bir isabetsizlik olduğunu ileri sürecek değilim. Dünyanın bu eşsiz tarihî ve dinî âbidesi asırlarca Hıristiyanlara ve gene asırlarca Müslümanlara mâbetlik vazifesini görmüştü. Müze oluşu da hiçbir zaman onun tarihî kıymetini azaltmaz, çoğaltır. Bir bakıma, müze oluşu yerinde olmuştur. Zira, Ayasofya, İstanbula gelen bütün yabancı turistlerin ziyaret etmek istiyecekleri bir âbidedir. Sık sık ziyaret edilen bir yerin müze haline getirilmiş olmasını yerinde bir hareket olarak kabul edebiliriz.

Fakat...

Evet, fakat tarihî Ayasofyanın, hem müzelik, hem de mâbetlik vasıfları muhafaza edilemez mi?

Bu hususdaki mütalâamı ileri sürmeden önce, bir müşahedemi belirtmek isterim:

Bütün katolik âleminin dünyada biricik dinî sembolü olan ve her yıl Amerikadan milyonlarca seyyahın koşup ziyaret ettiği Saint-Pierre kilisesi de müze haline getirilmiştir. Meşhur heykeltıraş Canova tarafın-

Atasofyanın içi (W. H. Bartlett'in tablosu)

dan yapılmış olan Saint-Pierre'in tunçtan baş parmağı, öpüle öpüle aşınmış, âdeta başparmak şeklini kaybetmiştir.

Bilindiği veçhile Savoie hanedanı İtalyan ittihadını başardığı vakit, Papanın Roma üzerindeki hükümranlık hakkına nihayet verilmişti. O tarihten, yani 1780 tarihinden, Mussolininin 1929 yılında Papa XI inci Pie ile Gabran mukavelesini akdettiği tarihe kadar durum böyle idi, ve Papaların saraylarından kiliseye girdikleri kapı, protesto mahiyetinde örülü idi. Yalnız Béatilication merasimi, yani herhangi bir şahsın kutsiyetinin Papa tarafından tasdik ve ilânı sırasındaki merasim yapılmakta idi. Mussolini tarafından 1929 yılında akdolunan Saint Gotran mukavelesinden sonra Papa, yortu münasebetiyle bu kilisede bizzat âyin yapmaktadır.

1925 yılında, Romada Osmanlı İmparatorluğunu gayr-i resmî olarak temsil eylediğim sırada Margaritte Blanche isminde bir kızın Béatrification merasimi münasebetiyle Papa Onuncu Pie tarafından bizzat yapılan âyinde davetli olarak bulunmuştum.

Acaba bizde de, kandil geceleri Ayasofya camiinin minareleri tenvir edilemez miydi? Mübarek Kadir gecesi kapılarının ehl-i iman ve tekvaya açılması mümkün ve münasip olamaz mıydı?

Bu suretle, Ayasofya hem müzelik, hem de mabetlik vasıflarını muhafaza etmiş olur ve bize karşı seneler geçtikten sonra bağlılıklarını pek bariz bir surette izhardan çekinmiyen yüz milyonlarca dindaşımızı sinesinde saklayan İslâm âlemine karşı da hem siyaset, hem de diyanet bakımından çok yerinde bir cemile göstermiş olmaz mıydık?

Eski Moskova Sefiri

Galip Kemali SÖYLEMEZOĞLU

GARİP TARİHÎ VAKALAR

Bir kadın kırk çocuk doğurdu

Şemedânî Zade Fındıklılı Süleyman Efendi «Mü'riyyüt - tevarih»-inde (Matbu. Sahife 392) 759 H. yılı olaylarını anlatırken Hâfız Abdullah tarihine dayanarak bu yıl Bağdatta bir kadının bir batında dağarcık gibi bir kese içinde yarısı erkek yarısı kız kırk çocuk doğurduğunu ve hepsinin yaşadıklarını ve Halife Mütevekkil'in huzuruna çıkarıldıklarını yazıyor. Mübarek kadın ne velûd imiş?..

* * *

Abdülmelik Kur'anı yere attı

Yine Kitab-ül-Fahrî'de (sahife. 11) Emevî Halifelerinin beşincisi Mervan oğlu Abdülmelik tanınmış fakıhlardan idi. Her gün mescidde Kur'an okumakla meşgul olduğu için ona «mescid güvercini» denilmişti. Babası ölüp de hilâfet sırası kendisine geldiği müjdelenince hemen elindeki Kur'anı yere attı.

— İşte dedi seninle alâkam bu âna kadardı. Şimdi, birbirimizden ebediyen ayrılmak ânıdır.

بسم الله الرحمن الرحيم

وصية كتبها على الى ولده الحسين صلوات الله عليهما

وسلامه من الوالد الفان المقر للزمان المدبر المغمر المستسلم

للدهر الدائم للدنيا الساكن مساكن الموتى الظاعن

عنها غدا الى المولود المؤمل ما لا يدرك السائل سئل من قد

هدك عرض الاسقام ورهينة الايام ورمية المصائب

وعبد الدنيا وتاجر الغرور وغريض

Hattat Karahisarînin nefîs yazılarından biri (Aslı Topkapı Sarayı Müzesindedir)

Hattat Ahmed Karahisarî

Yazan: Kemal ÇIĞ

Tarih Dünyası'nın bundan evvelki sayılarında İslâmî güzel sanatların en mümtazı telâkki edilen «Hüsnü-hat» bahsindeki seri yazılarımızla Türklerin, İslâm milletleri arasında, yazı san'atindeki büyük varlığını Tarih Dünyası okuyucularına fazla teferrüata girişmeden, mümkün olduğu kadar kısa ve ana hatlarile tanıtmak istedik. Bu maksadladır ki, bu çok yaygın san'at şubesinin miktarı binleri aşan müntesibini arasından san'attaki büyük kudretlerile birer ekol kurmuş ve asırlar boyunca bir çok kimseleri peşlerinden sürüklemiş üstadları birer mihrak telâkki ederek daha ziyade onların üzerinde durmayı faydalı bulduk. Böylelikle bu sahanın çeşitli ekollerini ve o ekolleri tesis edenlerle müntesiplerini mümkün mertebe okuyucuyu yormadan anlatmış olabilelim.

Devir itibarile Şeyh Hamdullahın muasırı sayılabilecek olan Ahmed Karahisarî'ye de bir yazı tahsis etmeyi faydalı buluyoruz. Çünkü o da, Şeyh gibi Yakut'tan gelen tarzı başka bir karakterde büyük bir inkişafa ulaştırmıştır.

Asıl şöhretini Kanunî Sultan Süleyman zamanında yapmış olan Karahisarî, bir çok san'atkârlarımızda olduğu gibi, hayatı hakkında pek az bilgiye sahip bulunduğumuz büyük üstadlardan biridir. Doğumu tarihi kat'î olarak tesbit edilememekle beraber imzalarında «Karahisarî»yi kullanmış olması sebebile Afyon Karahisarından olduğunu anlıyoruz. İlk feyz aldığı Hocanın Yahya Sofî olduğu söyleniyor. Fakat bunu büyük bir şüphe ile

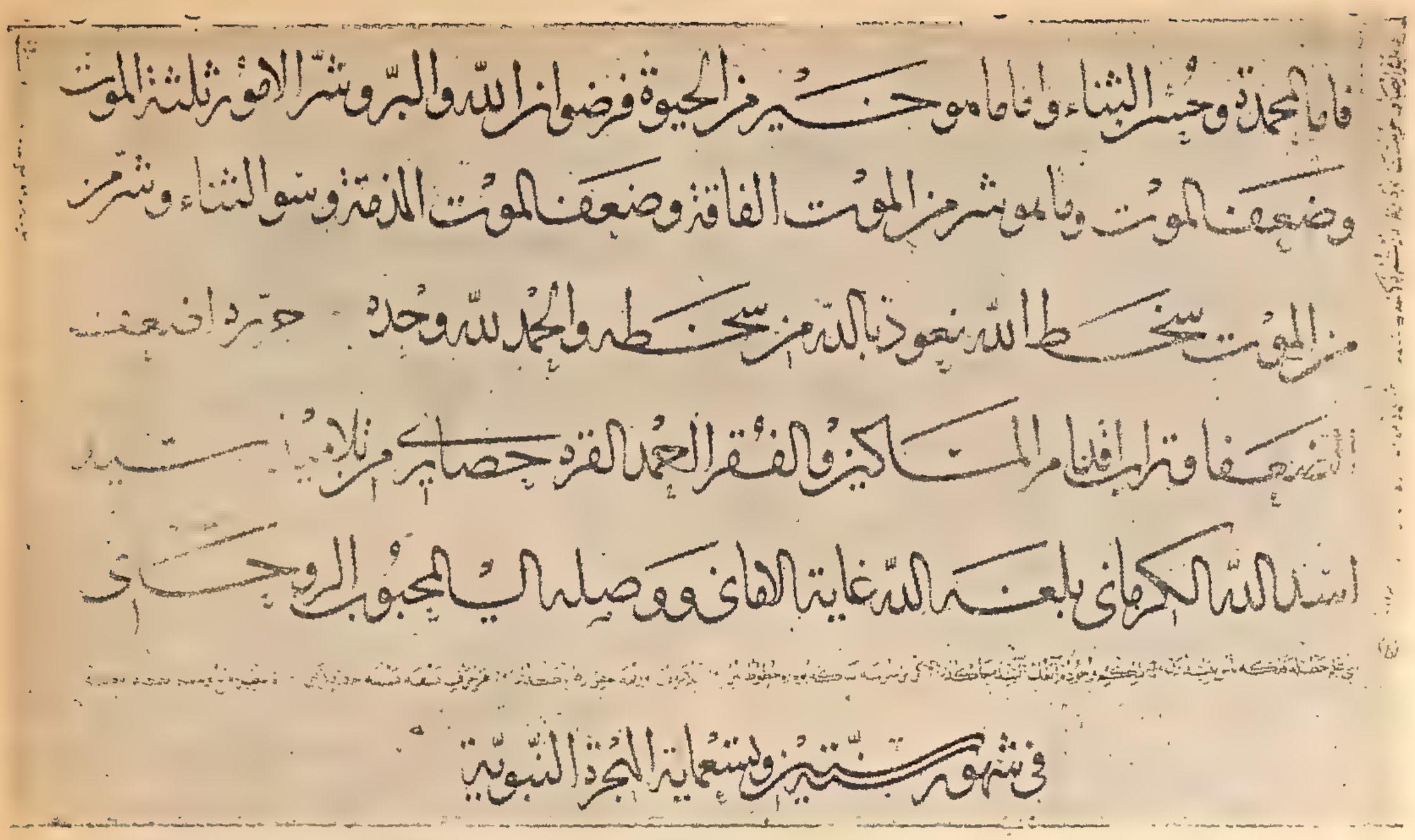

Karahisarînin 960 tarihinde yazdığı bir murakkaın son imza sahifesi
(Aslı Topkapı Sarayı Müzesindedir)

karşılamak mecburiyetindeyiz. Çünkü; Yahya Sofî'nin ölümü tarihi 882 Hicrî yılıdır. Bu tarih Karahisarî'nin ölümünden 81 sene evvel demektir ki, 963 Hicrî yılında ve 90 a yaklaşmış bir çağda öldüğü bilinen Karahisarînin o zaman 5-6 yaşında bir çocuk olması icabeder. Ancak eserlerindeki ketebelerinde «Seyyid Esadullah Kirmânî talebesi» diye imza koyması esas hocasının kim olduğunu tayinde kat'î bir ifade taşımaktadır.

Bedenen; uzun boylu, beyaz tenli, pek nazik ve temiz bir zat olan Karahisarî'nin temizlik hasletini tebarüz ettiren şöyle bir fıkra Nefes Zade'nin «Gülizarı Sevab» isimli kitabında kayıdlıdır:

«Molla Şemsi Pîr Karahisarî merhum gayet nazik-tendir. Bir beyaz mintanı 7 sene miktarı giyip yine bir fakire hibe etmişler ki, tamamen yeni dikilmiş gibi ne kirlenmiş, ne de yıpranmış».

Yaşamanın maddî nimetlerine karşı lâkayıd görünen Karahisarî, san'ata ve ilme karşı büyük bir temayül göstermiş, sadece hüsnü-hat ile iktifa etmiyerek iyi Arabça, Farsca da öğrenerek ilim ve edebiyatla uğraşmış hattâ Türkçe şiirler bile yazmıştır. Meselâ:

Ey hüsnü-hatla feleğe baş yetiştiren
Bilkim vücudüm ayağın altında hâkdir.
Ger erişirse sana bu tâze hututumuz
Anlara dil uzatma sakın zehirnâkdir.
Hem hat başka başka bahirdir deniz gibi
Kim satır mevc ve nokta ana ürrü pâkdir.

kıt'ası onun nazım yazmadaki kudretile beraber, yazı ve çeşitleri hakkındaki fikrini de göstermesi itibarile calibi dikkattir.

Yakut'tan gelen yazı Osmanlı Türkleri arasında, bilhassa iki üstadın elinde ayrı ayrı karakterler arzederek o kadar gelişip güzelleşmiştir ki, bunlardan sonra yakut unutulmuştur. Artık yazıda bir Şeyh Hamdullah vâdisi bir de Karahisarî Ahmed vâdisi açılmıştır. Şeyh vâdisi daha çok rağbet bularak bugüne kadar devam edip gelmiştir. Karahisarî vâdisi ise devamlı ve çok taraftar kazanamayıp adedi mahdud olan müntesiplerinden sonra terkedilmiştir. Bunun sebebi bugüne kadar araştırılmamış olduğundan bu hususta kat'î bir şey söylenemez. Sadece; ya bu tarzın estetik bakımdan Türk ruhunu Şeyh tarzı kadar okşamamış olması veya bu tarzın Şeyh tarzından daha çetin bulunması fazla taraftar kazanamaması sebepleri arasında düşünülebilir kanaatindeyiz. Yoksa zamanında:

Hattı hub içre beyaza çıkaran kendüzini
Yazının Karahisarîdir ağardan yüzini

detirten Karahisarî, Şeyh gibi devam etmesi lâzımgelirdi.

Yazılarında o kadar sabit bir karakter

(Devamı 255 inci sahifede)

Sultanahmet camiinde «Aman yâ Fahr-i Âlem» mahyası... Şimdiki mahyacısı üstat Ali Ceyhan tarafından mütareke yıllarında kurulmuştur

Gökte Yazı: MAHYA...

Sanatına meraklı ve bize mahyayı öğreten rahmetli Ahmet Efendi

Türk mahyacılığı hakkında şimdiye kadar yapılan tetkiklerin en ciddî ve ilmî makalesi olan bu yazıyı Profesör Süheyl Ünver, aynı zamanda büyük bir salâhiyetle yazmaktadır. Zira bizzat mahyacılığı öğrenmiş, en ince teferruatına kadar amelî ve nazarî bilgiler edinmiştir. Türk mahyacılığı, Avrupa sanatkârlarını bile hayran bırakmıştır

Yazan: Prof. Dr. SÜHEYL ÜNVER

Bir ecnebi âlim Türklüğü medhederken: Dünya yüzünde sevilmeğe ve sayılmağa lâyık Türklerin hiçbir medenî varlığı olmasa bile semadan yıldızları indirip bunlardan gökyüzünde yeniden yazı yazmasını akıl etmeleri ne millet olduklarını göstermeğe yeter, dermiş.

Hakikaten mahya bizim Türk zevkine ne kadar uygundur. Yani minareler arasına uzatılan bir halat üzerine yedekle çekilen taksimatlı boğumlara asılan zeytin yağlı kandillerle yazılan ve yapılan şekiller bizim benliğimize nekadar uymuştur. Türkler İslâm olmasaydı İslâmiyet bukadar ileriye gidemezdi. Biz İslâmiyetin, cemiyetimizde, tatbikatına ne kadar zevk ve incelik katmışız. Yıkanmamız bir eğlence, sünnet olmamız bir düğün, oruç tutmak bile bir zevk olmuş ve İslâmiyeti kendi an'anemize uydurarak ne kadar zevkini çıkarmışız. Zevklerimiz bile ibadet olmuş.

Ecdat bizlere bugün için bir çok mefahiri bırakmışlar. Biz mevcudiyetimizi bunlar sayesinde de idame ettirdiğimizi unutmamalıyız. Zira bir millet hususî ananelerini kaybeder ve onlara bağlanmazsa kolaylıkla varlıklarından ayrılabilirler. Bizim o kadar güçlü ve üzerlerinde asırların bize mâl ettiği kuvvetli bir ananemiz vardır ki başka memleketlerin aşırma ve muzır olanlarına ihtiyacımız yoktur. Biz bunlarla bir millet olmuşuz ve bunların muhafazasiyle

mevcudiyetimizi ve şahsiyetimizi koruyabiliriz. İşte bunlardan biri de bütün dünyanın hayran kaldığı mahyadır.

Geçen asırlarda pek haklı olarak gece hayatımız yoktur. Ramazanlar müstesnâ çabuk yatılırdı. Tabir caiz ise üzerimize güneş doğurmamışız. Şimdi medenî âleme bittabi ayak uydurarak, geç yattığımız nisbette sabahları zorlukla kalkabiliyoruz. Hayatımıza bu aşırma ananeyi kattığımızdan bittabi bundan dönemeyiz. Zira bizim şimdi gecelerimiz gündüz olmuştur.

Eskiden camiler içerden yatsu ve bazı kapalı günlerde sabah namazı için büyüklükleri nisbetindeki mumlar ve kandillerle tenvir edilirdi. Mübarek günlerde Ramazan ayının bir hususiyeti vardı. O zaman mabedlerimiz daha çok aydınlatılırdı. Türkün zevki buya, durur mu? Dışlarını ve bilhassa minarelerini de aydınlatalım dediler. XVI ncı asırda bu dıştan aydınlık an'anesi başlıyor. Bu önce kandil ve Bayram gecelerinde yapılıyor, beğeniliyor. Artık bütün Ramazan gecelerinin revnaklı geçmesini mucib oluyor ve 1134 (1721) de bu usul diğer bütün camilere teşmil ediliyor ve bu esas dahilinde herkes bir yenilik ortaya koyuyor.

Derken 1023 (1614) de Fatih camii müezzinlerinden kefeli hattat Hafız Ahmet rivayete göre iki minare arasında ortası yazılı sanatkârane bir çevre işler ve genç padişah Birinci Sultan Ahmede hediye eder. Çok hoşa gider. Dinî edeplerimize muvafık olmak şartiyle Ramazan gecelerinde minareler arasına bunun gibi mahya kurulması arzu edilir. Bu suretle anane ile mahya 1026 (1617) de yapılan Sultan Ahmet camiinde kuruldu denir.

Mütareke yıllarında, Yenicamide (Lâilâhe İllâllah» mahyası ve eski Eminönü meydanı

Bundan 70 sene önce Üsküdarda Selimiye camiinde kurulan mahyalardan (Dr. Rifat Osman). İçinde çorba kâsesi, baklava ve civarında topçu kışlası olması hasebiyle top arabasına kadar hepsi var

XVIII inci asırda mahyanın yalnız müteaddid minareli Sultan camilerine kurulmasına karar verilir. Salâtin camilerine bunun hasredilmesi sebebi mahyanın iki minare arasında kurulabilmesindendir. Mamafih sonra bunun da kolayı bulunmuştur. Bazan kubbe ile tek minare arasına halat geçirilerek de İstanbulda mahya kurulmuştur. Buna Davutpaşa camiini misal verirler. Edirnede de Muradiye camiinde minarenin şerefesine sırık uzatarak da mahya kurulur. Yani tek minareli camiler de bundan geri kalmaz. Hattâ mahya kuramıyan-

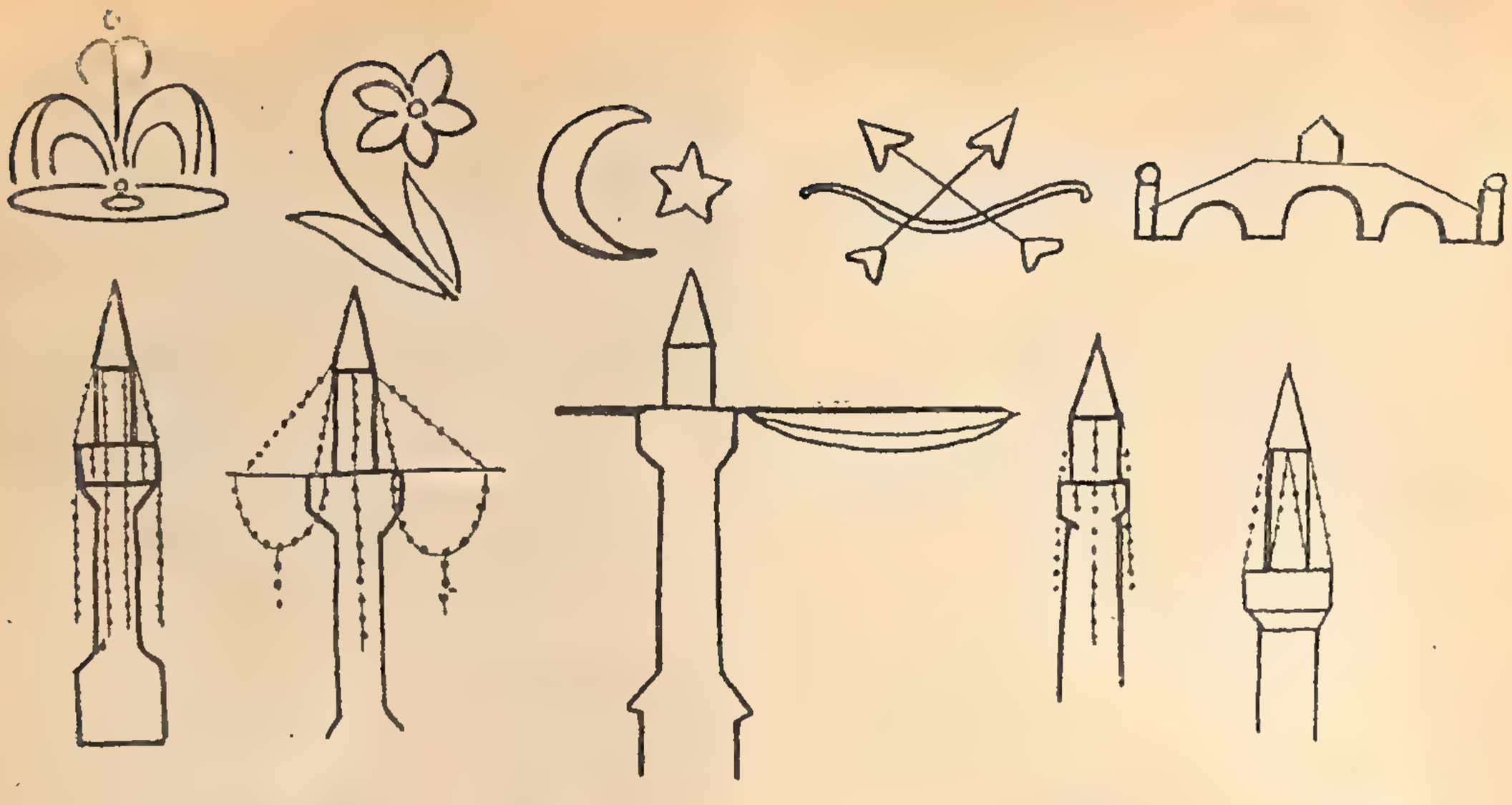

Bundan yarım asır önce Edirnede kurulan mahyalardan: Üç gözlü köprü, ok ve yay ve diğerleri, Muradiye minaresinde mahya sırığı ve diğer minarelerin kaftanı

ların minaresini donatırlar ki buna kaftan giymek diyorlar. Ben Bekirpaşa, Davutpaşa, Koca Mustafapaşa camileri minareleri kaftanını hatırlarım. Bunu geçen Ramazan Şişli camiinde de elektrikle yaptılar.

XVIII inci asırda Salâtin camilerin buna ön ayak olmaları sırasında Eyüpsultan camiinin iki minaresi mahya kurulamıyacak derecede kısa olduğundan minarelere iki şerefe ilâvesiyle uzatılmıştır rivayeti vardır. Üsküdar iskele meydanındaki Mihrimah Sultan Camii de tek minareli imiş. Üsküdar halkı İstanbulda madem ki kuruluyor, burada da mahya için ikinci bir minare isteriz demişler.

Lâkin yalnız minare aralarında mahya ile dinî zevkimiz bedii bir surette de tatmin olunurken iç mahyalar da Ramazanın bazı muayyen gecelerinde kurulur. Hadikatülcevami, muharriri Ayvansaraylı Hafız Hüseyin efendi derunu camide olan Süleymaniye camii mahyası vakfı kadimdir «cild I, S. 17» demektedir. Ben bundan 45 sene önce Ayasofya camiinde böyle bir iç mahyanın Ramazanın unuttuğum mühim bir gecesinde kurulduğunu hatırlarım ketebeden Hüseyin efendi isminde mübarek bir zat - Hekimoğlu Ali paşa camiinde iç mahya kurardı. Yazıları kısa olur. İç mahyalar Sultan Ahmet ve Nuruosmaniyede kurulurdu. Namaz vaktine kadar nekadar uzun veya kısa olursa olsun mutlaka bitirilmesi şarttır. İşte bizde bilhassa minareler arası mahya tutunmuş ve iki asırda daima inkişaflar göstermiş, isimleri efsaneleşen ve halk arasında söylenen meraklı mahyacılar yetişmiştir.

Mahya hakkında vaktiyle bir risalenin mevcut olduğundan bahis bile geçer. Fakat şimdiye kadar böyle bir eser çıkmadı Binaenaleyh mahya başlangıcı hakkında tam bir tarih verilemez. Maalesef halktan rivayetle gelen bu söylentiler bazı dağınık yerlere kısaca geçmiştir. Meraklılarınca esaslı surette araştırılmaları lâzımdır.

Mahya kurmakta en belli başlı şehir İstanbuldur. Edirne ve Bursada kurulmuştur. Bir Ramazana mahsus olmak üzere Konyada da olduğu söylenir. Bay Üstad Esad Serezli Sirozda da bir zamanlar kurulduğunu anlatıyor. 1327 (1911) de mahallî istek üzerine Mısıra Süleymaniye mahyacısı gönderilerek kale içindeki Mehmed Aliyyülkebir camiinde kurulmasına çalışılmış ise de minare aralarının açık bulunmasından mahya iyi olmamıştır denir. Abdül Hamid zamanında mahyaların birgün önce sarayda kontrol edildiği olurmuş. Muvafıktır denmesi icabedermiş. Bunu bir çevre gibi işliyerek taktim ederlermiş. Bu mahyanın kurulduğu ertesi akşam da saraya davet olunurlarmış. Lâkin zamanın sansörü vakit vakit mahyacıları sıkıştırırmış.

Mahyacılar yazılardan ibaret vecizeler kuracaklarsa maruf hattatların istiflerinden sadeleştirerek lâkin asıllarını bozmıya-

rak istifade ederler, lâkin bunların intihabı kendilerine aiddir ve hep aynı mahyayı yapmazlar. Türk zevki bunda tenevvuu istediğinden daima değiştirilir. Sonra pek çokta şekiller yapılmıştır. Bütün bunların üzerlerinde durulursa pek şayânı dikkat olanlarına rastlanır.

Meraklı mahyacıların ayrıca bunların düğüm hesaplarını şekilleriyle gösteren defterleri vardır. Bu defterlerin kağıtlarını mücellitler hazırlıyor. Ben bir tanesini meşhur Süleymaniye mahyacısı ve mahyacıların mahir üstadı sayılan Abdüllatif efendinin torunu rahmetli Ahmet efendi de gördüm.

Rahmetli Abdüllatif efendi mahyacılığın müceddidi sayılıyor. Zira bu millî sanatımızı islâh etmiş ve meraklı bir hâle koymuştur. Bu zat 82 yaşında 1293 (1877) de ölmüş. Bu zat her Ramazanın on beşinde hünkâr kayığı yapıyor. Bunu sonra çaldırmışlar. İlk eseri imiş. Sen' mi? ben' mi? güzel yapacağız diye aralarında mübahase, münakaşa ve rekabetler de olurmuş. Bu zatın hocası da Latif ismindedir. Abdüllatif efendi aynı zamanda pehlîvan divitci ustası aşçı başı, müezzin başılık yapar, natuk, velhasıl hezarıfen bir adam. Üstadım şeyh

Uydurma bazı sözler yerine vaktiyle kurulan şu mahyaların çeşidine bakın (Bay Ahmedin defterinden). Yanında ipler ve kandillerin isimleri kayıtlıdır

Şehzade camiinde yine mütareke yıllarında kurulan mahyalardan: «Yâ Ganî». Mahyanın tam minarenin ortasına getirilmemesi, güzelliğini kaçırmaktadır

Kefevidir dermiş. Rivayete göre şeyhden kalan bazı örnekler Hocapaşa yangınında yanmış.

Mahyacıların daha başka maharetleri de vardır. Nitekim Abdüllatif efendi Abdülaziz zamanında Mısır hidivi İsmail paşa İstanbula geldiğinde Emirgândaki yalısının önünde ve deniz üzerinde yanyana konan demirli iki mavna üzerindeki direklere çekilen ipler üzerine de mahya kurmuştur. İran şahı İstanbula geldiğinde meşhur Valde hanının meydanına da kurulmuştur. Abdülaziz Avrupadan döndüğünde yine Abdüllatif efendi üç gece Dolmabahçe sarayında görülebilecek şekilde Harbiyenin arkasındaki misafirhaneye diktiği direkler arasında «Padişahım çok yaşa» mahyasını kurmuştur. Yalnız minareler arasında teâmül haline giren mahya bu suretle hariçte de tezyini bir mahiyette kurulmuştur. Bunu şimdiki mahyacılar da bilir.

Abdüllâtif efendi gezdirme mahya yapmakta da meşhurdur. Kurduğu mahyayı yürütüyor. Süleymaniye minareleri arasını gören mahalleleri âdeta sinema perdesi hâline koymuş. Bunun için en münasib yer olarak Süleymaniye minarelerini buluyor. Bu mahya için üç halat çeker. Ortadaki esastır. Buna Unkapanı köprüsünü ve Azaplar camiinin kandillerle resmeder. Üst halata da bir araba koyar. Dip şerefeye gerilen üçüncü ipe de balıklar ve kayıklar yapar mahya tamam olunca arabayı ip üzerinde hareket ettirir ve yavaş yavaş sağ minareye götürür. Sonra tekrar geri alır. Yalnız köprü ve cami sabittir, diğerleri yürür. Bu

mahyanın ramazanın on beşinden sonra kurulması mutad imiş. O zaman İstanbulda bu bir hâdise olur ve günlerle beklenirmiş. İşte mahya budur. Bu yılda bir gece bile yapılsa bedii bir hadise olur ve filimlere alınabilir.

Abdüllatif efendinin yaptığı herşey yerindedir. O kadar dikkatlidir ki bunlara mahsus kandiller vaktinden önce sönmez. Zira bunları muayyen bir zaman yakmak için alınan tedbirleri varmış. Yalnız bugün bu takımlar kalmamıştır. Bu müteharrik mahya bitince minarelerden minarelere kandil uçurtulur. Hattâ bu merak çocuklar arasında da olur. Evlerden evlere kandil uçurulur. Ben Lâleli camiinden Kızıltaş camiine uçururlarken gördüm. Bu kandillerin diğerlerinden bir hususiyeti vardır. Kütü mail ip üzerinde çabuk insin diye 5-6 kilo ağırlığında kurşun konur. Kandil uçuracak olan eldiven giyer, zira ip elleri yakar. Bağlı olduğu her yere gider ve ipi de kumanda edenin elindedir. Bu kandiller bazan Ramazanın ilânında da kullanılır.

Bizde ilk Röntgen mütehassıslarından Dr. Rifat Osman Edirnede Bayezit, üç şerefeli ve selimiyede mahya kurulduğunu, sonra bunun yalnız Selimiyeye inhisar ettiğini, sonraları da mahyacı kalmadığından yapılmadığını söylerdi. Hattâ 50 sene önce Edirnenin tek minareli camileri minarelerine de Ramazanın ilk, kadir ve sonuncu gecelerinde kaftan giydiriyorlar. Hattâ Edirnenin Bulgarlardan tekrar alınmasında Süleymaniye camiinin dört minaresine de kaftan giydirirlermiş. Muradiye camii kaftanı minaresi külahından küpüne kadar uzarmış.

Edirne camilerindeki mahyalarda dikkate değer aralarında bazı yazılar olduğu gibi kuş, çiçekler, bazen şekiller de olur. Meselâ ok ve yay, top arabası, fıskıye, balık, tarih köşklü köprü vesaire bu meyandadır. Çıranur gecelerinde vaktiyle Meriç nehri üzerine dikilen sırıklara askı kandil ile mahya kuran 1007 (1598) de ölen şair Abdullah efendi bunun en meşhur sanatkârlarından imiş. Hattâ Selimiye minarelerine karşılıklı iki mahyayı bir gecede kurmakla meşhurdur. Mahyanın Edirnedeki tarihi de bir hayli eskidir.

---

(1) Bu husus için bakınız Dr. A. Süheyl Unver. Mahya hakkındaki araştırmalar. 1940 Eminönü Halkevi neşriyatından mezkûr Halkevinden tedarik edilebilir.

Mahyanın kurulmasında bazı teknik ve çok ince hususiyetler vardır. Onu burada tafsil etmeyeceğim (1). Bu cidden bir sanattir. Ve hâlâ zamanımızda bunun Sultan Ahmet mahyacısı Ali Ceyhan ve Valde camii İrfan... gibi değerli ustaları vardır.

Ben daha orta mektepte talebe iken komşumuz Ahmet efendi ile gidip birçok geceler Aksarayda Valde camii mahyasını kurarlarken gördüm ve mahyaya yardım bile ettim ve atölyesindeki çalışmalarını yakından takibettim. Hakikaten bizim millî sanatlarımızdan biridir.

Mahyayı bir zamanlar elektrik ampülle de kurmak düşünülmüştür. Fakat bu pratik değildir. Ve mahyayı her gece değiştirmek kolay olmaz. Hem de doğrusunu isterseniz işin güzelliği ve pitorestliği kalmıyor: Ben doğrusu taraftar değilim. Kandil ile mahya an'anemize girmiştir. Yaşatılacaksa aynen bırakılmalıdır. Sonra elektrikle ayını mahyayı her gece tekrar etmenin mânası yoktur. Mahya yalnız gösterişten ibaret değildir. Halka da heyecan vermek lâzımdır. Halkda acaba kurulacak mahyada ne okuyacağız diye bir merak vardır.

Vaktiyle bizde mahyacılar yetiştirir bir yer ve öğreticileri ve bunların bir de kâhyaları varmış. Mamahfih geçen sene yetişecek mahyacılara dersler verilmiştir. Cemaati islâmiye teşkilâtında olduğu gibi kimse işlerine karışmaz ve vakıflar ihtiyaçlarını temin edermiş. Bizde millileşen bu dinî sanatimizin mümessilleri vaktiyle Ramazana mahsus para alırlar ve diğer zamanlar ihtiyaç içinde kalırlardı. Şimdi takımları da eskimiştir. Bence bunlarla alâkadar olanlar yoktur.

Bu fedakâr, vefakâr ve rabıtalı ve Türklüğe en şerefli sözü söyleten insanları hiç bir makam lâyıkiyle benimsemediği için dağılmış ve azalmış vaziyettedirler. Çoğu amatör vaziyette kalmışlardır. Vaktiyle bunların amatörleri arasına mevki sahibi olanlardan bile karışanlar işidilmiştir.

Son senelerde mahyalardaki yazılar pek manâsızlaştı ve bu hususta fuzulî müdahaleler de yapıldı ve yapılıyor. Mevcut bir ananeyi aynen yaşatarak yürütmek lâzımdır. Mahyacılardan da ricam şudur. Mahyayı kurup sol minarenin bir köşesinde bırakmasınlar. Belki onlar için ortaya çekmek zor. Fakat pek te çirkin oluyor. Ben bunu biraz da sanati geriletecek ve hattâ ortadan kaldırabilecek bir yanlışlık sayarım.

Mahyacılığın kronolojisi

1007 (1598) Klasik mahya tarzını ihdas eden K. ve şairlerden ve Meriç ortasına dikilen yüksek sırıkların tepelerine askı kandil (taraklı) mahya kuran Urfalı Abdullah efendinin vefatı.

1023 (1614) Mahya hakkında bir risalesi olduğu söylenen Hatat Ahmet Kefevî tarafından işlenen sanatli bir çevreden mahyanın tasavvuru.

1079 (1668) Edirnede çiranur gecelerinde sâl üzerinde mahya kuran Edirneli Hacı Âliş Ağanın vefatı.

1132 (1720) Eyüpsultan camii minareleri mahya kurulamıyacak derecede küçük olmasından iki şerefeli iki minare ilâvesi.

1134 (1721) Müteaddit minareli salâtin camilerinde kandil yakıldıktan sonra mahya kurulması. (Takvimüttevarih)

1136 (1723) Bir diğer rivayette bilumum 2 ve fazla minareli camilerde Ramazanlarda mahya kurulmasına ferman sâdır olması.

1241 (1826) Abdüllâtifin hocası Lâtif tarafından eli öpülerek ve muvaffakiyetinden ağlayarak, dua ederek Süleymaniye mahyaciliğine başlaması.

1293 (1877) Süleymaniyenin meşhur mahyacısı Abdüllatif efendinin 82 yaşında vefatı.

1296 (1879) Ramazanında Bayezid camii minareleri arasında bir kaleye havan topu atılması şeklinde, mahyasını bir ecnebî sefirin köy kilisesine bombardıman şeklidir diye hariciyemize bir nota vererek mahyacıdan izahat alınması.

1297 (1880) Davutpaşa camiinde tek miniresiyle kubbe arasında kısa mahya yapılması.

1317 (1899) Süleymaniye minarelerinde mahya halatının tecdidi.

1327 (1911) de Mısırda-Süleymaniye kayyımı ve mahyacısı tarafından mahya kurmak için davet edilmesi.

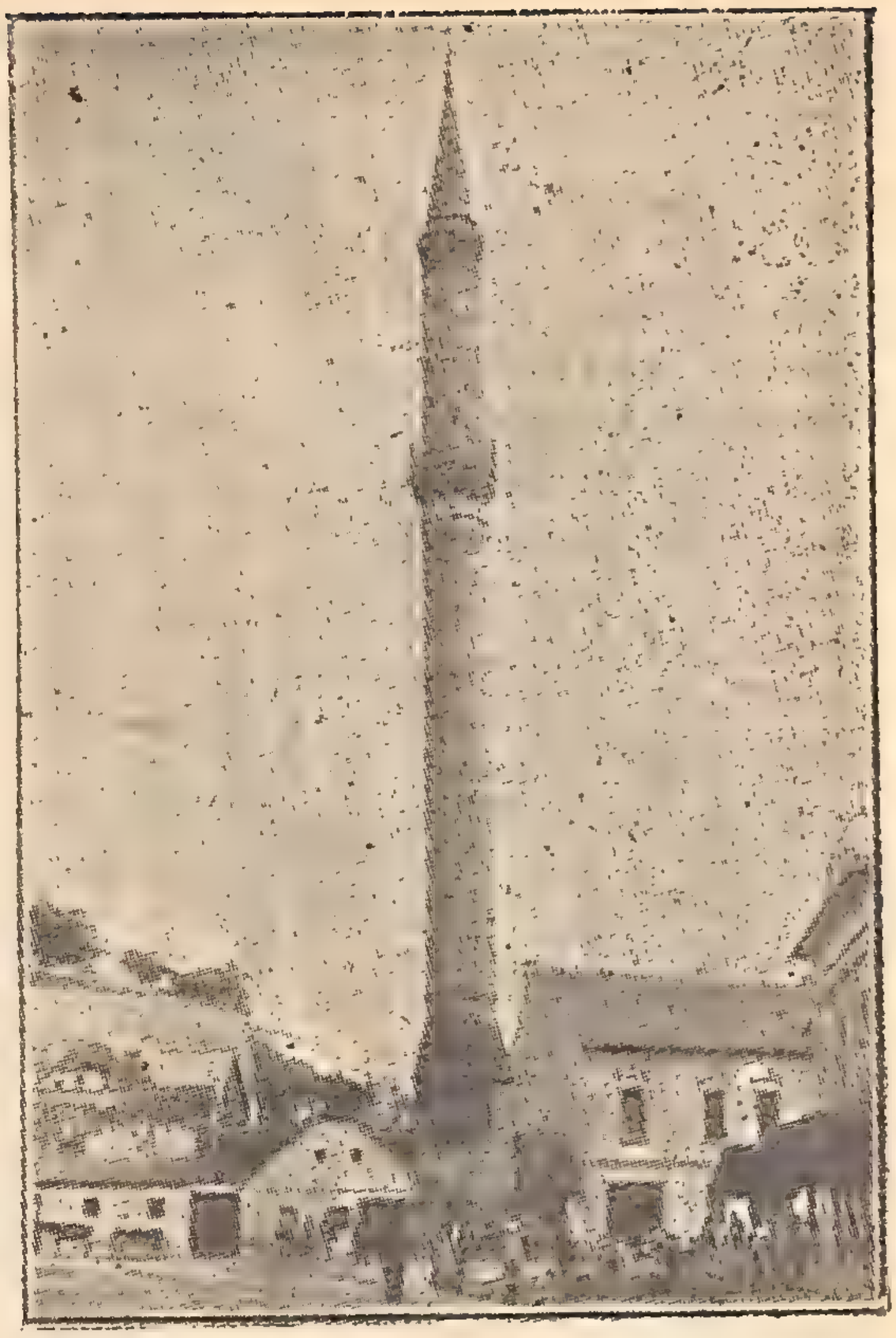

Varşovada kurduğumuz CAMİ

Türk Ordusu üçüncü Mehmedin kumandasında olarak 18 Teşrinievvel 1596 tarihinde, müdafilerinin şiddetli mukavemetlerine rağmen Eğri kalesini fethetmiştir. Bu kale Transilvanya ile Avusturya ve Osmanlı İmparatorluğu hududunda mühim bir kilid noktası idi. Kaleyi geri almak istiyen müttefik Hıristiyan ordusu Haçova'da tamamen imha olunarak bu muzafferiyet daha parlak bir şekilde taçlandı.

Türkler Eğri'yi alınca varoşunda bulunan bir kiliseyi cami haline koymuşlar, Üçüncü Mehmed fetihden altı gün sonra burada Cuma namazı kılmıştır. Buna sonradan bir minare ilâve olunmuştur. Bugün bu cami mevcut değildir. Ondan ve Türk hâkimiyetinden hatıra olarak yalnız resmini gördüğünüz minare kalmıştır.

Sultan İbrahim Deli mi, Hasta mıydı?

Yazan: M. ÇAĞATAY ULUÇAY

Tarihin kat'î hükmünü henüz vermediği bu mühim meseleyi M. Çağatay Uluçay, uzun yıllardan beri hazırladığı bu seri yazısiyle halletmektedir. Bu seride, Sultan İbrahimin ilk defa neşredilen kendi el yazısı ile mektupları tahlil edilmekte ve hükümdarın her cephesi ayrı ayrı tetkik olunmaktadır. Sultan İbrahimin mektuplarını çok büyük bir alâka ile okuyacaksınız..

Sultan İbrahimin bir tablosu (Aslı Topkapı Sarayı Müzesinde)

Tarihlerimizde Birinci veya Deli İbrahim adiyle anılan bu padişah hakkında birçok yazılar yazılmış, kitaplar basılmıştır. Biz, bunları bir tarafa bırakarak onun hayatını, keder ve neşelerini, devlet idaresindeki kanaatlerini, bir de kendi kalemiyle okuyucularımıza sunmak istiyoruz. Onun renkli ve ıstıraplı hayatının tek kaynağı, kendisi tarafından yazılan ve sayıları yüzleri aşan «Hatt-ı hümayun»ları olacaktır. Bu belgeler, hayatının birer cephesini tablolar halinde canlandırması itibariyle çok enteresan ve caziptirler. Buna mukabil üslûp ve gramer bakımından yavan ve kusurludurlar. Sultan, birçok kelimeleri yanlış yazmakta ve hattâ yanlış telâffuz etmektedir. Çok zaman cümleler arasında, fikir, mâna bakımlarından münasebet, karine ile kurulabiliyor. Vesikaların dış görünüşlerine göre, insanda şu intıba hâsıl oluyor: Sultan İbrahim iyi bir tahsil ve terbiye görmemiş; kafasında yaşıyan fikir ve mefhumlar arasında normal münasebetler kuramamış, hulâsa tıpkı bir deli gibi gelişigüzel konuşmuş ve yazmış! Bu suretle konumuzun tek kaynağı ve yazarı hakkında bu noktayı tebarüz ettirdikten sonra asıl konumuza girebiliriz.

⁂

Şehzade İbrahim, Birinci Ahmedin oğludur. 1640 yılı şubat ortalarında 25 yaşında tahta çıktı. IV üncü Murat, kardeşi İbrahimden gayrı diğer kardeşlerini öldürtmüş, «vâris-i saltanat» olarak yalnız Şehzade İbrahimi bırakmıştı. O, kanun gereğince, haremin bir odasına kapatılmış, her şeyden mahrum, her şeye lâkayt bir halde, seneler-

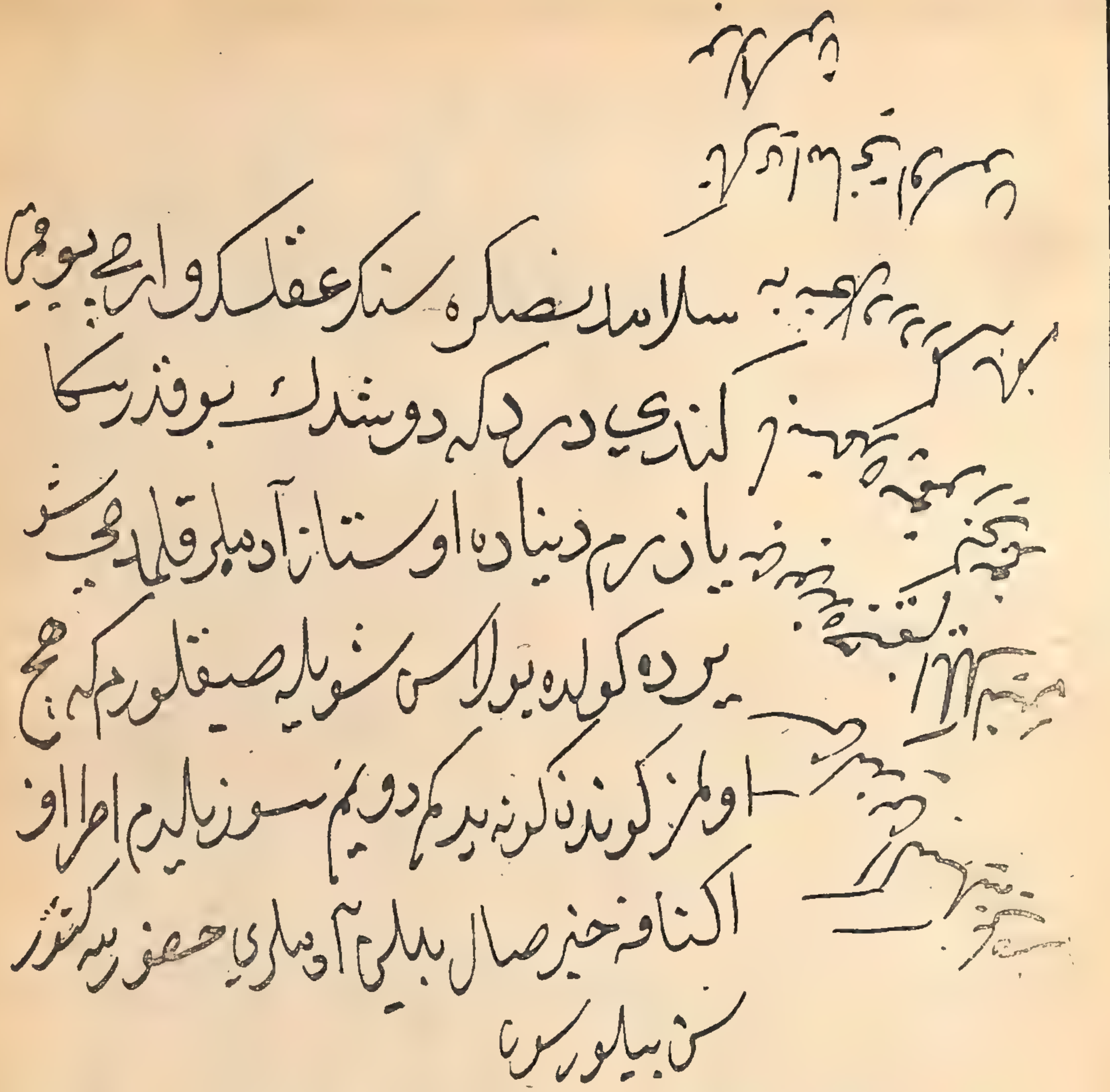

Metnini sahifelerimizde okuyacağınız ve ilk defa neşredilen Sultan İbrahimin bu mektubu, padişahın ruhî buhranlarını açıkça göstermektedir

ce hücresinde yaşamıştı. İbrahim, burada, ölen kardeşlerinin acı hâtıralariyle yaşıyor, âkıbetlerini hatırladıkça renkten renge giriyordu.

Dördüncü Murat asabî ve kan dökücü idi. Günün birisinde Şehzade İbrahime kızabilir, diğerleri gibi yok edebilirdi. İşte küf kokan, loş harem hücresinde, şehzadeyi koyu koyu düşündüren ve oda duvarlarına bir çengel gibi asılan biricik soru bu idi. Yıllarca bu dekor ve bu düşünce ile yaşadı. Sinirlerini bozdu, gece uykularına hasret gitti. Gürültüden, hattâ güzel bir cariye sesinden daima irkildi. O loş odada her şeyden şüphelendi ve çekindi. Kardeşi öldüğü gece, kapı ağası, mahbus bulunduğu odanın önüne gelip de:

— Şehzadem, mübarek başınız sağ olsun. Birader-i sa'd-ahteriniz Sultan Murad dâr-ı bekaya gitti; taht, saltanat sizindir.

Deyişine asla inanmadı ve aldırmadı. Bir tuzağa düşürüleceğini zannederek:

— Siz bana mekr ü âl edersiz. Bana taht ve saltanat gerekmez. Karındaşım sağ olsun. Benden ne istersiz?

Cevabını verdi. Biraz sonra anası geldi, güç hal ile onu kaldırdı, dışarı çıkarttı. Kardesinin ölüsünü gördükten sonra yüreğine soğuk su serpildi. İbrahim, rengi soluk geceler kadar hürriyetsiz, ümitsiz yaşamıştı. Halbuki şimdi birdenbire hapishaneden Osmanlı tahtına yükselivermişti; artık bir hapis değil, Osmanlı İmparatorluğunun Padişahı, dünya Müslümanlarının Halifesiydi.

Biraz evvel bir hiçti, fakat şimdi her şeydi. Ordular, hazineler, ülkeler onun bir emrine, ufak bir işaretine bakıyorlardı.

Fakat zavallı İbrahim, kaderin kendisini çekmeğe mahkûm ettiği musibetten, karanlık hücresinde olduğu gibi, saraylarda, sayfiyelerde, hattâ sonu bulunmaz sanılan zevklerde bile kurtaramadı. Öldürülmesine kadar adım adım kendisini gölgesi gibi kovalıyan bu kâbusun boğucu ıstırapları içinde kıvrandı ve yaşadı. Bu koca imparatorun çektiği çile neydi? Ne gibi acıları vardı? Doktor olmadığımız için bu hususta bir karar vermiyeceğiz. Fakat gerekli malzemeyi sunarak mütehassısların ve okuyucularımızın karar vermesini bekliyeceğiz.

Yeni padişah hasta idi. Bilhassa hastalık gezinti, eğlence, şikâr ve heyecanlı hâdiselerden sonra tekerrür ediyordu. İşte kendi yazılarından birkaç satır:

«... Bir miktar şikâre yendik burnumuzdan çıktı. Günden güne bilmiyorum mizâc-ı şerifimi ne yavuz derde giriftar oldum.»

«... Beşiktaştan geleli mizacım hayli bozgundur. Tezce mualeceye başlıyasız dahi ne lâzım ise. Gene gayretlen gezerim, üstümden def'olmuyor, pek zayıf oldum... Pazar günü arza gider miyim? Yohsa gitmezsem ilâm edesiz, şöyle bilesiz.»

«Selâmdan sonra bizim ahvalimizden yana sual ederseniz yangından beri eski hastalığım ziyadelendi. Ne kollarım ve ne başım (azarı) vardır... Bir veçhile ne yüzden derman etseler deyu fikre düşerüz, ziyade elemdeyim...»

Padişaha kriz geldiği zaman kulak tıkanması, sancı, sırt ağrısı, bayılma ve dalma, başından duman gibi bir şeylerin yükselmesinden, çenelerin kenetlenmesinden şikâyet ediyordu:

«... Sancı deyu yanıyorum. Kâh arkama gelür irgilir, kulaklarım tıklılu, gün olur heman kef geçerim...»

«... Lâkin şöyle sıkılmam vardır ki, ölüyorum. Ona buna dalamam, gayetlen halim yaman olmuştur. Sergerdan kalmışım.»

«... Pek elimde bilesiz. Şu göreyim seni bu benim derdime nice çalışursuz. Bir veçhile aman bulmuyorum. Bu neylen gider? Söylesün ayrık takat kalmadı...»

«... Sabahtan beri bir lokma taam yemedim. İçime zerre denlû sinmez. Bu şikâyetten Hak Celle ve Alâ kurtarsun. Beni seversen buna çare bulasın, gine ona buna sorasın. Yeri gelse dersin ben isterim dilerim. Ve oyuluklarımda mecal zerre yok. Belki gine tedbirle bulunur ve bilen adamlar vardır. Lâkin takayyüt etmiyesin. Tanrı gözlen görmemişler akıl ilen bulmuşlar şöyle bilesiz.»

«... Pek elimde bilesiz Top Kapusunda bir sehl taam yeme istedim ağzıma komadım; bayıldım sanırsın, başımdan duman gibi bir nesne iner. Pek elimde bilesiz, canım pek timar ettiresün, şöyle bilesiz.»

Sultan İbrahim bu acılara tahammül edemiyor, kalbi sıkılıyor, hıçkıra hıçkıra, kendi tabiriyle, gözleri çıkıncıya kadar ağlıyordu:

«... Ziyade elemim var, iki ciğerim sıkar, hele gine araştırasız yerde gökte ayrık canım kalmadı.»

«... Taamsızlık canıma kâr eyledi... Bir hafta miktarı vardır içim aman vermedi. Ağlamaktan gözüm (çıkıyor) Şu gine hekimbaşıylan söyleşiniz, birkaçı bile olsun ve Yeni camiin hekimi de. Tanrı gine keşmakeş edesin. Sen deli misin, aklın var mı yok mu? Gine yakasız pek halim haraptır şöyle bilesin.»

«... Şöyle sıkılıyorum ki hiç olmaz. Günden güne yediğimi doyunmam, süzüldüm. Etraf ve eknafa haber sal, bilen adamları huzuruma getür, sen bilürsün. Sen kendin eksiğine yer edin ben bunda çenem ilikleniyor, başımdan yağmur gibi yağar, ne şekildir, kimse bilmez, Tanrı emaneti olsun bulasın.»

«...Pek halim mükedderdir. Şoyle mizacımda küduret vardır ki tabir olunmaz. Yarın Üsküdara teveccüh ederüz, orda gelesin, kendi gözünle göresin, pek harab oldum. Derdime derman bulunmuyor şu İstanbulu devret derüz senin de eksiğine değil. Ağlamaktan gözüm çıkıyor şöyle bilesin.»

Acı, ıstırap, iştihasızlık, sultanı zayıflatıyor ve yatağa düşürüyordu:

«... Hâs odada yatıyoruz. Gene bir miktar mizacımızda keder vâki oldu... Günden güne taam içime sinmez, bu ne şekil hastalıktır, kimse bilmez! Zira pek bayılıyorum...»

«... Bir lokma taam yemedim. Günden güne halim yaman oluyor, buna çare yok mu? Hele birkaç zaman yine savardım, şimdi asla ve kat'a, şöyle bilesin.»

«... Eğer bir yanlış yazdım ise bildiresin. Zira pek zayıflığım var idi. Cevap göndieresiz her ne lâzım ise.»

Sultan İbrahimin Sadrıâzamına yazdığı yukarıki satırlar, onun ne büyük ve çekilmez ıstırap içinde kıvrandığını pek bariz olarak göstermektedir.

İkinci makale: Sultan İbrahime yapılan tedaviler.

M. Çağatay ULUÇAY

Ayastefanos'taki Rus Abidesi nasıl yıkıldı?

Yazan: EMEKLİ YARBAY Y. BAHRİ DOĞANAY

Geçen sayılarımızda Ayastefanos âbidesinin yıkılışından kısaca bahsetmiştik. O zamanın günlük gazetelerinden alınan bu malûmatın, ne kadar sathî olduğu bugün meydana çıkmıştır. Hükûmet tarafından günlük gazetelere verilen havadisin iç yüzünü, âbideyi bizzat yıkan Y. Bahri Doğanay'ın kaleminden öğreniyoruz. Yazı, aynı zamanda tarihimizin meçhul bir bahsini aydınlatmaktadır

Binbaşı Hamit Fahri Beyin kumanda ettiği 27 nci süvari alayı o tarihte Davutpaşa kışlasında idi. Ben, bu alayın ikinci bölüğünde teğmendim.

Harpte; süvari sınıfı mensuplarına demiryolu, köprü, istasyon tesisleri ve daha buna mümasil yerlerin tahribi vazifesi düşer. Bu sınıfa tahribi öğretmek için her sene kurs yapılırdı. Böyle bir kursun son günü alay kumandanı amelî ve tatbikî sahada bu işi görmemizi istedi. Sahipsiz bir duvar, kurumuş bir ağaç, bir demir parçası bulmak ve üzerinde tahrip tecrübeleri yapmak üzere kışladan çıktık. Ayastafanos civarında Kalikıratya köyünün hemen yanında bulunan Ayastafanos âbidesine geldik. Alay kumandanı, «İşte bu âbidenin bahçe duvarında birinci tecrübeyi yapalım» dedi. Duvarın metanetini, kalınlığını, yüksekliğini ölçüyor ve ona göre koyacağımız tahrip kalıbının miktar ve adedini tesbite çalışıyorduk.

Bir gün evvel İstanbuldan ve civar köylerden gelen şahıslar âbide önünde nümayiş yapmışlar ve ellerindeki kazmalarla duvarları yıkmağa yeltenmişler, âbidedeki papazlarla Rus muhafız askerleri keyfiyetten hükûmetimizi haberdar ederek İstanbula kaçmışlardı.

Biz meşgul olurken, o vaktin emniyet Umum Müdürü olan Bedri Bey de âbidenin içersinde bir gün evvelki hâdise dolayısile tetkiklerde bulunuyormuş. Bir köylü koşarak: «Efendim, süvariler âbideyi yıkıyorlar» demiş. Bedri Bey de pürtelâş dışarı fırlamış. Bize doğru koşarcasına geldi. Alay kumandanına:

— Ben, Emniyet Umum Müdürü Bedri, dedi. Alay kumandanı da:

— 27 nci Süvari Alayı Kumandanı Binbaşı Hamit Fahri, diye mukabele etti.

Bedri Bey asabî bir hal ve tavırla ve heyecanlı ifade ile:

— Hangi makamdan emir alarak ve kendinizde ne gibi bir salâhiyet görerek âbideyi yıkacaksınız? dedi.

Alay kumandanı, şehit merhum da hiddetli hiddetli:

Ayastefanos âbidesi Türk erleri tarafından işgal edildiği gün...

— Beyefendi, vicdanımızdan! 33 senedir milletin sinesinde dikili duran Moskofun bu meş'um âbidesini yıkmak için daha 33 sene mi beklemek lâzımdır? Hükûmet yıkmak istemiyorsa, bunu yıkmak milletin hakkıdır, mukabelesinde bulundu.

Bedri Bey:

— Hükûmetin muvafakati yoktur. Bu işi yapmakdan sizi menederim, deyince: Hamit Fahri Bey, mütecellidane bir tavırla:

«— Milletin şahlanmış iradesini durdurmak elinizde ise buyurun, biz şimdi âbideyi yıkacağız, mani olun» diye cevap verdi.

Hamit Fahri Bey çok vatanperver bir zattı. Aziz Atanın Harbiyeden sınıf arkadaşı idi. Harp Akademisinde de 3 sene beraber okumuşlardı. Çok yakışıklı ve kabadayı bir adamdı. Çok heyecanlanmış olduğu bu anda da, bir kat daha heybetli olmuştu.

Bedri Bey fazla konuşmadı. Derhal döndü, âbide önünde duran otomobiline binerek İstanbul istikametini tuttu.

Kumandanımız:

— Arkadaşlar, duvarı değil, âbideyi yıkacağız. Tahrip kalıplarımız bu işi başarmağa kâfi gelmezse tırnaklarımızla sökeceğiz dedi. Hepimiz son derece heyecanlanmıştık, alayın en genç subayı idim:

— Kumandanım, dedim, Harbiye Mektebinde tahrip dersi gördüm. Balkan Harbinde tahrip işi yaptım. Müsaade ederseniz bu işi ben yapayım.

Çok memnun oldu. Hemen kuleye girdik. O ne muazzam bina idi! Bina duvarlarının iç yüzünde o harbde ölen Moskofların isimleri oyularak yazılmıştı. Ölülerinin kemikleri mahzenlere doldurulmuş. Papaz daireleri, muhafızların yerleri ve daha bir çok teşkilât için odalar.. Âbide betonarme olup hariçten vaki olacak bir taarruza ve her türlü çapta top ve silâhlara karşı koyacak metanette idi. Kaide kısmından âbideyi yıkmak tonlarla tahrip kalıbına ve günlerle emeğe bağlıydı.

Âbidenin ta tepesine çıkan dıştan bir merdiveni vardı. Bu merdivenden çıkıyor, her kademeyi inceliyorduk. Fotografda eğrilmiş görülen sahanlığa geliyoruz. Bu kısımda âbide oldukça daralmıştı. Araları birer buçuk metre açıklıkta 12 kârgir ayak üzerinde üst kısmını tutuyor. Âbidenin buradan tahribini mümkün gördük. Ayaklardan bir kaçını tahrip edersek âbidenin yıkılacağına hüküm verdik.

Ben, dört ayağa kalıpları bağladım. İki ayaktaki kalıplara iki fitil taktım. Diğer iki

Bahri Doğanay (ayakta) silâh arkadaşı Bedri Beyle...

ayaktaki kalıplara yalnız kapsül koydum. Bu kapsüller sirayetle ateşleme usulü ile ateş alacaklardı. (Bu tahrip de bir usuldür). Şimdi, bu iki fitili ateşlemek için iki kişi lâzım. Biri ben, diğeri için benim bölükten Üsteğmen Hobyarlı Haydar çıktı. Ateşledikten sonra mıntıkai mühlikenin dışına çıkmak lâzımdı. Onu prova ettik. Haydar Bey evli idi. Kumandan evvelâ o ateşlesin kaçsın, sen bekârsın sonra da sen kaçarsın, dedi. Böyle yaptık. Provamız iyi netice verdi. Kumandan ve subaylar âbideden uzaklaştılar. Biz Haydar Beyle birer sigara yaktık Evvelâ Haydar sonra da ben sigara ateşiyle fitilleri ateşledik; kule merdivenin-den son hızımızla indik ve koşarak bahçeyi geçip bahçe duvarının arkasına gizlendik. Fitillerin yanma müddeti 100 saniyedir. İnfilâk oldu, fakat ses tek çıktı. Duman sıyrıldı. kule duruyor. Müteessir ve mahcup tekrar o kısma çıktık. Haydar bey heyecanının verdiği şaşkınlığı ve acemiliği saikasiyle fitili ateşliyememiş. Ne ise, onu da ben ateşledim. Abidenin dört ayağı parçalandı lâkin gene çökmedi. Yalnız hafif meyil-

Bahri Doğanay İstiklâl Harbinde ve son resimlerinden biri...

lendi. Başka tahrip kalıbımız yoktu. Kışlamız uzaktı. Gidip getirilmesi uzun zaman isterdi. O vakit İstanbul cıvarı kıt'alarla dolu idi en yakın kıt'alara subaylar gönderildi. Bir kıtadan bir miktar bulmuşlar, getirdiler. Çıktım, iki ayağına da onları koydum. Bu suretle altı ayak tahrip edilmiş olacaktı. Eh, artık bu sefer âbide muhakkak çökerdi. Onu da ateşledim. Allah Allah... O ayaklar da uçtu, fakat âbide yine yıkılmadı, biraz daha eğrildi, o kadar. İşte, resimde görülen eğri vaziyet budur (13 Teşrinisani 1914 Cumartesi).

Tahrip kalıbı bitmiş, akşam yaklaşmıştı. O halde bıraktık ve kışlaya döndük. Gece tekmil alaya hakiki fişek dağıtıldı. Sabaha birkaç saat kala âbide yolunu tuttuk.

Emniyet Umum Müdürü Bedri Bey İstanbula döner dönmez Dahiliye Nazırını keyfiyetten haberdar etmiş, o da kolordu, ordu kumandanını ve nihayet Harbiye Nazırı Enver Paşayı aramış. Bu zevat o gün İstanbul cıvarında yapılmakta olan manevra meydanında olduklarından akşama kadar kendilerine haber verilmek imkânı bulunamamış. Ancak gece malûmatları olabilmiş âbidenin yıkılmamasını sağlamak üzere geceden üç tabur gönderilmiş. Ayrıca Harbiye Nezareti Daire Müdürlerinden bir çok da subay yollanmış, biz âbideye vardığımızda henüz ortalık aydınlanmamıştı.

Bizim alay kumandanını görünce Nezaretin emri var, âbideyi yıkamazsınız dediler.

O da:

Muhakkak yıkacağım, diye cevap verdi Eğer mümanaat ederseniz alayı getirdim ve askerlere hakiki fişek verdim, zor kullanırım. Bu uğurda her şey göze alınacaktır.

Baktılar ki Hamid Bey çok hiddetli ve vaziyet ciddi, onu yatıştırmak için:

Abide bu haliyle tehlike arzediyor. Onu ileride fen dairesinde yıkacağız. Bu suretle sizin sözünüz ve arzunuz da yerine gelmiş olacaktır, diyorlardı.

Hamid Bey kat'iyyen kabul etmiyor.

Hemen ve mutlaka ben yıkacağım, diye ısrar ediyordu.

Konuşma çok hararetlenmiş ve şiddetlenmişti. Tam bu anda kaputumun altına bir kaç tahrip kalıbı sokarak alay kumandanına sokuldum. Çok yaşav sesle:

Efendim, siz lâfa tutun, ben kuleye çıkıp ateşleyeyim dedim.

Keyiflendi. Eliyle dürterek muvafakat işaretini verdi. Bir iki saniye sonra merdiven başındayım. Ne?.. Bir gün evvelki, infilâkın fırlattığı irili ufaklı taşlarla merdiven yolu tıkalı. Düşünecek an değil. Gençlik bu, heyecan bu, aşk bu. Vücuduma verdiğim inhina ve iğvicaçlarla tâbir caizse yılan gibi sürünerek, kıvrılarak, uzanıp toplanarak bu müşkülü yendim ve sahanlığa çıktım. Üstümde âbidenin eğrilmiş kısmı sallanıyor. Ne yalan söyliyeyim, ürktüm Sağlam ayaklardan ikisine, görünmemek için yüzü-koyun yatarak, kalıpları bağladım. Kapsüllerini koydum, fitilin taiktım. Herşey tamamdı. ortalık da ağarmış, güneş ufukta yükselmekte. Bir cıgara çıkardım. fitili çakmağımla yaktım. Aşağıda münakaşa halâ eski şiddet ve hararetile devam ediyordu.

Kuleyi saran taburlar şimdi daha iyi görünüyor, beş yüz metre kadar uzakta bizim alay, kumandanından emir bekliyor. Kordon hattının gerisinde binlere varan halk kütlesi meşkûkiyet içinde, ne oluyor, ne olacak diye bekleşmekte.

Birden sesimin bütün tonu ile:

Kaçın ateşliyorum, diye haykırdım.

Ortalık karıştı. Herkes birbirini ite kaka bahçe kapısına doğru kaçıyor. Ne nöbetçi kaldı, ne kordon, ne emir, ne kumanda. İstisnasız herkez soluğu uzaklarda alıyor.

Tehlike içersinde kimsenin kalmadığını anlayınca ateşledim. Ve bilmem nasıl bir kudret o müşkül merdiven yolunu sürat ve sühuletle geçmemi temin etti. Kendimi, infilâktan evvel -birgün evvel olduğu gibibahçe duvarının gerisinde buldum.

Bir saniye sonra bir infilâk. Gözler fotoğraf adeseleri,, çarpan yürekler oraya çevrildi. Kesif bir duman görmeye mâni.

(Devamı 260 ıncı sahifede)

Güzel sesiyle ilk ezan okuyan
Bilâli Habeşî Hazretleri

Ezanın menşei, oldukça meraklıdır. Hazreti Peygamber, İslâm dininin esaslarını kurduktan sonra, ümmeti namaza davet etmek hayli güç oluyordu. Halk, çarşıda pazarda ve işleri başında bulunduğundan, namaz vaktine yetişememekte, bir kısmı da erken gelerek beklemek zorunda kalmakta idiler. Beş vakit namaz saatlerini çan veya boru çalmak suretiyle ilân etme düşünülmüş, bu da Hıristiyanlara ve Musevilere benziyeceği için vazgeçilmişti. İşte bu müzakerelerin devam ettiği sıralarda Ashaptan birkaç kişi birden ezan rüyasını görmüşlerdi. Bilâli Habeşî de bu rüyayı görenler arasında idi. Bilâli Habeşînin çok muhrik ve müessir bir sesi bulunduğundan, ilk ezanın kendisi tarafından okunmasına karar verilmişti. Bilâli Habeşî Mescit yanındaki yüksekçe bir evin damından ilk ezanı okumuştur. Sonradan Mescidin yanına, ezan okumağa mahsus ve Mi'zene denen bir yer yapılmıştır. Hazreti Peygamberin müezzini olan Bilâli Habeşî, bundan sonra ezan okumada bilhassa temayüz etmiş, sesinin güzelliği de dillere destan olmuştur. Ezanın bugünkü Arapça şekli, o zaman Sahabelerin rüyalarında gördükleri ve duydukları kelimelerin aynıdır. Yalnız sabah ezanındaki «Essalâtü hayrün minennevm = Namaz uykudan daha hayırlıdır» kısmını Bilâli Habeşî bulmuş ve Hazreti Peygamber de ilâvesinde mahzur görmemiştir. Resimde, Bilâli Habeşîyi, Haceri Esvet üzerinde ezan okurken görüyorsunuz ki, bu resim, Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan ve geçen sayımızda tafsilâtiyle anlattığımız yazma Siyer kitabının minyatürleri arasındadır.

Side şehrinin 50 bin kişi alan açık hava tiyatrosu
(Fotoğraflar Ferdi Öner tarafından çekilmiştir)

Tarih Röportajları:

Antalya ve Side Harâbeleri

Yazan: FERDİ ÖNER

Tarih Dünyası, bu sayısı ile büyük «Tarih Röportajları» serisine başlamıştır. Bu seride yurdumuzun tarihî eserleri arasında yapılacak röportajlardan başka, Yunanistan, Mısır, Girit, Filistin, İran gibi yakın ve komşu milletlerin tarihî mıntakalarında da röportajlar yapılacaktır. İlk yazımız, size, tarihî röportajlarımız hakkında tam bir fikir verecektir.

Antalyayı, sağdan Fethiye, soldan Silifke sahillrine kadar dolaşırsanız, atacağınız her adım, Milâttan önce ve sonraki devirlere ait tarih sahife ve safhaalrını bütün canlı eser ve misalleriyle önünüze serecektir.

Yüzyıllar önce de «Aydınlık Şehir» diye adlandırılan Antalyada, muhteşem âbidelere, tiyatrolara, agoralara, odeonlara, nimpheonlara, sayısız mâbet ve mezarlara, müteaddit şehir harabelerine rastlıyacak ve bütün bunların zenginliği, canlılığı karşısında hayretler içinde kalacaksınız.

Eski Antalya = Side

Sayın Vali İsmail Hakkı Baykalın, burada şükranla belirtmeğe mecbur olduğum yakın alâka ve delâletiyle ilk olarak «Eski Antalya = Side» harabelerini gezip gördüm. Burası Antalyadan 80 kilometre uzaklıktadır ve ilin kuzey sahillrine düşmektedir. Milâttan yüzyıllar öncesi kurulan «Side» şehri, gerçi bugün için bir harabe halindedir ama, orada asırlarca süren ve türlü safhalar geçiren medeniyetlerin sönüp gitmediklerini, hâlâ da yaşadıklarını görürsünüz.

Manavgat şosesinden ayrılan küçük bir yola sapıp da iki kilometre kadar ilerlediniz mi, ilk olarak gözünüze çarpan eser, su kemerleri ve terazileridir. Bu kemer ve terazi-

ler, İstanbuldaki «Bozdoğan» kemerlerini andırmaktadır.

Üç buçuk milyonluk halka asırlarca başkentlik eden «Side» şehrinin merkez nüfusu, 750 binin üstünde imiş. Şehre büyük bir kapıdan giriliyor ki, bunun genişliği en az 30 metre kadardır. Bu kapıdan girip de 400 metre kadar yürüdünüz mü, şehrin sağa ve sola ayrılan geniş caddelerinin kavuşak noktasına varırsınız. Burası oldukça büyük bir meydandır, ve bir toplantı yeri olduğu muhakkaktır.

Şehrin ortasından geçen ve sahile kadar devam ettiği anlaşılan büyük ana cadde, insana hayret verecek bir mükemmeliyettedir. Bir metre murabbaındaki yekpare taşlarla âdeta bir işleme dikkat ve itinasiyle döşenen bu caddenin üstünde büyük dükkân ve mağaza harabelerine tesadüf edilmektedir. Bu geniş caddeye muvazi olarak açılan yan sokaklar da yine küçük küçük yekpare taşlardan yapılmışlardır. Taşçılık ve oymacılık sanatının bu şehirde nasıl bir ilerleme kaydettiğini anlamak için bu sokaklarda rastlanan evlerin avlularındaki tezyinatı, duvarlardaki nakışları ve motifleri görmek kâfidir.

Açıkhava tiyatrosu ve tersane

Sayın Vali İsmail Hakkı Baykalla, «Side» şehri harabelerini dolaşırken «Selimiye» köyü öğretmeni Turgut Acuntaşla tanıştık. Henüz 28 yaşlarında, mesleğine âşık bir köy öğretmeni. 10 seneden beri burada öğretmenlik ediyor. Eski medeniyet eserlerinin kucağında yaşadığı için, her münevver gibi o da kendisini tarihe kaptırmış ve «Side» şehri hakkında bir hayli malûmat toplamış. Bu sebepledir ki onun rehberliğinden çok faydalandık doğrusu. Önümüze düştü ve önce bizi «Side» şehrinin hâlâ bir kısmı ayakta duran o muazzam ve muhteşem açıkhava tiyatrosuna götürdü. Beyazıt meydanı genişliğinde olan bu tiyatro 50 bin kişiliktir ve zeminle en üst sıra arasındaki yükseklik ise 35 metre irtifadadır.

Hayret değil mi? Bu mühim irtifaa rağmen aşağıda cereyan eden tabiî konuşmalar, en yukarıdaki sıralarda daha üst perdeden, ve sanki hoparlörle büyütülmüş gibi duyulmaktadır. Hattâ o kadar ki, büyüyen bu ses akislerinde kulağı tırmalıyan en küçük bir falso ve yine kulağı rahatsız eden mübalâğalı bir ihtizaza tesadüf olunmamaktadır. «Side» şehri tiyatrosunun cidden insana hayret veren bu ses ayarlama ve duyurma inceliğini bu suretle yakından tetkik ve kontrol ederken aklıma bizim İstanbuldaki meşhur Açıkhava Tiyatrosunun hal-i pürmelâli geldi, acı acı güldüm.

«Side» tiyatrosu aldığım malumata göre, Bergamadaki açıkhava tiyatrosu dâhil, Anadolunun en büyük ve en geniş tiyatrosudur. Yapısının sağlamlığına bakın ki, tarihi tesbit olunamıyan müthiş bir zelzele koskoca «Side» şehrini bir anda bir harabezara çevirdiği, bütün binaları hâk ile yeksan ettiği halde bu muazzam tiyatronun ancak şimale rastlıyan kısmı göçmüş, diğer yerleri hasara uğramıştır.

Antalya ve civarı hakkında çok esaslı tarihî etütlerde bulunan muallim Süleyman Fikri Beyin «Antalya Livası Tarihi» adlı eserinde belirtildiğine göre, bu gibi tiyatrolarda eski zamanlarda meşhur olan olimpiyat oyunları yapılırmış ve bu oyunlar, kahraman Hergül tarafından ihdas olunmuştur.

Side şehrinde bir mâbedin içi...

Kıymetli ilim adamımız bu hususta şu malûmatı veriyor:

«Hicretten 1398 sene evvel bu oyunlarda herkes hünerini ibraz ederdi. Şuara, ulema, hükema eserlerini kıraat ederler, hatipler, nutuklarındaki mehareti gösterirlerdi. Ehl-i san'at olanlar mamulâtlarından mürekkep sergiler kurarlar, teşhir ederlerdi. Güreşler yapılır, koşular icra olunurdu. Olimpiyat oyunları her dört senede bir yapılırdı. Yunan hakîmlerinden «Periklis» şöyle diyor: «Bir millet olimpiyat oyunlariyle yaşar. Bir kavmi mahvetmek isterseniz en evvel stadyomlarını yıkınız.» Olimpiyatların en büyük faydası, o zaman müteferrik bir halde yaşayan akvamı bu vasıta ile ittihada davet etmek, hem de bir ihtiyac-ı tabiî olan kuvay-i adaliyenin neşvünümasını temine medar olan rıyazet-i bedeniyeye halkı alıştırmak idi.»

«Side» tiyatrosu hükümdarın sarayına hemen hemen bitişikmiş. Tiyatronun batıya isabet eden büyük kapısındaki arma ve nakışlar fevkalâde nefîs sanat eserleridir. Büyük kemer sütunların altındaki koridorlar ise ferahlığı ve inşasındaki hususiyetleri itibariyle o zamanki yapı tekniği hakkında pek güzel örnekler vermektedir. Giriş kapısının solundaki sütunların altında bir mağazadan daha büyük ve geniş oldukları görülen mağaralara rastladık. Bu mağaralardan en sondakinin hükümdara ait olduğu, para, mücevher vesaire gibi kıymetli eşyaların burada muhafaza edildiği tahmin ediliyor. Bu mağaranın sağına isabet eden sütunun hemen 5 metre yüksekliğindeki kısmında ve büyük bir anahtar şeklindeki oyuk cidden merakı çekmektedir ve bu tahminleri kuvvetlendirmektedir. Tarih bilginlerinin müşahede ve izahlarına bakılırsa hükümdarın hazinelerinin bulunduğu geniş kasanın en az bir metre büyüklüğündeki anahtarı, resimde görüldüğü gibi, bu oyukta dururmuş.

Hazine nasıl soyulmuş?..

Bu mağaraya girdik ve nihayette köşede bir çukur gördük. Burası hayli geniştir ve büyükçe gömme bir küpü andırmaktadır. İçine konan para, mücevher vesaire gibi kıymetli eşyanın herhalde bozulmamasını temin etmek için olacak, etrafı sırça ile sıvanmış. «Side» hükümdarlarına ait olduğu bu kabîl işaretlerle anlaşılan hazinenin içi, tabiî siz de tahmin edersiniz ki, bomboştur.

Köy öğretmeni Turgut Acuntaşın yaşlı köylülerden dinleyip bize anlattıklarına bakılırsa, «Side» hükümdarlarına ait olan bu hazine, bundan 55 yıl evvel soyulmuştur. Hadisenin nasıl ceryan ettiğini ben de size anlatayım .

Side şehri kalesinin iç kapısı...

O tarihlerde, yani bundan 55 sene evvel bir gün, şimdi «Side» şehrinin yerine kurulan 250 haneli Selimiye köyü sahillrine büyük bir yelkenli gelip demirlemiş. Bu gemiden çıkan 10 kadar ecnebi, Kıbrıs adasından yola çıktıklarını, fakat havanın bozukluğundan buraya sığınmak zorunda kaldıklarını söylemişler. Türk misafirperverliği malûm. Bu ecnebiler köyde 3 gün kadar misafir edilmişler. Bu misafirlikleri sırasında ecnebiler fırsattan istifade ederek birkaç yüz metre ötedeki «Side» harabelerini de gezip görmeyi arzuladıklarını bildirmişler. Misafirlere rehberlik etmek üzere bunların yanına 4 de köylü katılmış ve herifler harabeleri gezip dolaşmaya koyulmuşlar.

Fakat ecnebilerin misafirliklerinin üçüncü gününün akşamı beklenmedik bir hâdise olmuş: Selimiye sahillerinde dmirli duran geminin birdenbire tası tarağı toplayıp

meçhul bir istikamete doğru pupa yelken yollandığı görülmüş. Geminin bu anî hareketine bir mâna veremiyen Selimiyeliler, ecnebilere rehberlik eden 4 köylünün de evlerine dönmediklerini öğrenince büsbütün şaşırmışlar. İşin içinde bir kurt yeniği olduğunda şüpheleri kalmıyan Selimiyeliler bu sefer telâşa düşmüşler, heriflere rehberlik eden köylüleri aramağa koyulmuşlar. Bu araştırma pek uzun sürmemiş, nihayet bu 4 köylünün, resmini gördüğünüz anahtarlı sütunun biraz ilerisinde yerde baygın bir halde yattıkları görülmüş. Az sonra kendilerine gelen köylüler, arkadaşlarına şunları anlatmışlar:

— Heriflerle 4-5 saat kadar bütün harabeleri dolaştık. Bunlardan birinin elinde büyükçe bir kâğıt vardı (plân olacak). Bu adam o büyük kâğıda sık sık bakıyor, yanındakilere firenkçe bir şeyler söylüyordu. Her halde: «Burası değil, şurası değil!» demek istiyordu. Birçok yerleri dolaştıktan sonra buraya geldik. Adam tekrar kâğıda baktı. Duvardaki büyük anahtarı da görünce olduğu yerde zıplayıp sıçramağa başladı Sanki herif delirmişti. Arkadaşlarına bir şeyler söyledi. Onlar da çok sevinmişlerdi. Birbirlerine omuz vererek kemere tırmandılar ve büyük anahtarı oradan aldılar. Biz, dördümüz de onlara şaşkın şaşkın bakıyorduk. Onlarla birlikte mağaradan içeriye girdik. İşte bu sırada herifler silâhlarını çekerek bizi tehdide başladılar. Bu adamlar burada ne yapacaklardı ve bizden ne istiyorlardı?.. Çok gafil avlandığımız için mukavemet edemedik. Karşı koysak, bizi hemen oracıkta köpek gibi öldüreceklerdi. Onun için susmuş, korku ile onlara bakıyorduk. Az sonra bizi yere yatırdılar ve burunlarımıza bir ilâç koklattılar. Biz bu ilâçla bayılmış, kendimizden geçmiştik. Sonra ne yaptılar, ne oldu farkında değiliz...

Arkadaşlarından bu malûmatı alan köylüler hep birlikte mağaraya girmişler, bir de bakmışlar ki, orada bulunduğunu anladıkları hazinenin yerinde yeller esmekte... Oyuktaki sırça küpün ağzı parçalanmış ve içindekilerin hemen hepsi bu ecnebiler tarafından çalınıp götürülmüş. Hattâ bu silâhlı ve telâşlı soygunculuk sırasında sağa sola bir takım altın ve mücevherlerin de dökülüp saçıldıkları görülmüş.

Bu soygunculuk hâdisesi ne dereceye kadar doğrudur, bilmiyorum. Fakat muhakkak olan bir şey varsa o da şudur ki, geçmiş yılların ihmali yüzünden bir kısım açıkgöz yabancılar, bize mal olan bu tarihî eserlere, servetlere zaman zaman musallat olmuşlar ve çeşitli soygunculuklar yapmışlardır. Bunun birçok misallerini yakın tarihimizde görüyoruz. Lâkin bütün bu olan bitenlere rağmen biz hâlâ ders almış, uslanmış görünmüyoruz. Neden mi diyeceksiniz?..

İşte şu koskoca tarih karşısında, şu bol ve zengin medeniyet eserleri karşısında yine de alâkasızız. «Side» şehri bütün medeniyetiyle ayakta, çeşitli eserleriyle (Burada bir medeniyet yatıyor!» diye haykırdığı halde buralarda hâlâ bir muhafaza tedbiri almış değiliz. Gözümüz kadar kıskanmamız ve o nisbette de korumamız icap eden bu tarihî eserler, bugün için sadece tesadüf ve kadere terkedilmiş gibidirler. Buralara ne gelen beli, ne de giden! aZten buralarda şöyle derli toplu bir hafriyat da yapılmamış. Esaslı bir kazı yapıldığı takdirde eski «Side» şehrinde daha nelere tesadüf olunabileceği şimdilik Hak Taâlânın malûmudur. Hani her işimiz gibi, bu işler de, öyle görülüyor ki, Allaha kalmıştır. Her ne hal ise, biz tetkiklerimize devam edelim.

«Side» şehrinin cenup sahilinde muazzam bir liman ve oldukça büyük bir tersane bulunduğu anlaşılıyor. Bu tersanenin türlü tabiat tesirleriyle, bilhassa denizin alçalıp yükselmeleriyle ehemmiyetli surette hasara uğradığı, bir harabe haline geldiği görülüyor. Kayaların üzerlerine düşen bir takım döküntülerin işaretinden öğreniyoruz ki, Sideliler denizciliğe, gemi inşaiyeciliğine büyük bir ehemmiyet vermekte imişler zaten sahil şehirlerinde oturan Yunanlıların kor-

Harikulâde enteresan hikâyesini bu yazıda okuyacağınız hazine anahtarının bulunduğu duvar

sanlık yapmaktan geri durmadıkları tarihi bir hakikat değil midir?..

Ahmet Refik Bey merhum, Umumî tarihinde şöyle diyor:

«Milâttan 66 yıl önceye doğru Kilikya ve Pamfilya limanlarında birçok korsanlar bulunuyorlardı. Romalılar, vaktiyle bunlara karşı birkaç general yollamışlar, hattâ Prokonsül bir ordu yollayarak Kilikyada bir eyalet tesisine muvaffak olmuştu. Fakat bu korsanları kâmilen mahvetmek pek müşküldü. Çünkü bunlar takibe uğrar uğramaz, derhal Toros dağlarına iltica ederlerdi. Romalılar, diğer milletlerle meşgul bulundukları sırada korsanların miktarı gittikçe artmıştı. Hattâ bunlar, Mihridat ile Dikrana yardım etmişler, nihayet reisleri, kaleleri, tersaneleri ve donanmalariyle hakikî bir hükûmet kurmağa muvaffak olmuşlardır.»

Müverrih merhum Refik Beyin bu izahları da gösteriyor ki, Sideliler de bir ara korsanlık etmişlerdir. Öyle anlaşılıyor ki bu hal, Romalıların buraları işgalleri altına almalarına kadar devam etmiştir. Refik Bey şöyle devam ediyor:

«Bu korsanların gayet güzel, burunları yaldızlı, kürekleri gümüş, küpeşteleri erguvanî halılarla süslü gemileri vârdı. Mızıkacılara lâtif havalar çaldırarak, ziyafetler verirlerdi. Bol ganaim elde ettiklerinden fazla şımarmışlardı. O kadar ki Romalıları bile tahkir ederlerdi.

Esirlerden biri, kendisinin Romalı olduğunu söylerse, bununla alaya başlarlardı. Karşısında hürmetkârane vaziyetler alır, önünde diz çökerler, yaptıkları kusurlardan dolayı aflarını istirham ederler ve bundan böyle hakkında herhangi bir yanlışlık yapılmamak için de sırtına bir toğa giydirirlerdi. Esirle bu tarzda uzun uzun alay ettikten sonra onu bir merdivene getirirler, merdivenin ucunu denize çevirerek şöyle derlerdi:

— Vatanınıza teşrif buyurmak istiyorsanız, lûtfen şu merdivenden aşağıya ininiz!

Zavallı esir, âkıbetini anlar, şayet kendi ayağiyle denizin dibini boylamak istemez, mukavemet ederse, Yunanlılar tarafından denize yuvarlanırdı.»

Bütün bu hâdiseler Romalıları tahrik etmiş olmalı ki, bu korsanları tedip etmek gayesiyle buraya birçok seferler yapmışlardır. Hattâ bu seferlerden birine iştirak eden Jül Sezar bile bir defasında Sidelilere esir düşmüştür. Jül Sezar o zaman ancak 16 yaşlarında imiş. Esirler krala getirildikleri zaman Sezar, güzelliği ve iriyarı endamiyle dikkati çekmiş olacak ki, kral tarafından serbest bırakılmış ve sarayda yetiştirilmesi uygun görülmüş.

Jül Sezar burada iyi muamele görmüş, talim ve terbiyesine pek itina edilmiş. Lâkin genç Romalının bütün emeli, bir gün bir fırsatını bulup buradan kaçmak, vatanına kavuşmakmış. Bir müddet sonra Jül Sezar arzusuna muvaffak olmuş, bir sandalla buradan kaçıp kurtulmuş.

«Side» yi işgal etmeğe muvaffak olan ilk Romalı General Vitülüs'tür. General buraya 750 gemi, 3000 subay ve 53 bin muhariple saldırmış, müthiş bir savaştan sonra Yunanlıları esareti altına almış. Fakat bu mağlûbiyetlerine rağmen Sideliler hâlâ mağrurdurlar, servetlerine güvenmektedirler. Bu gurur sebebiyledir ki, Romalılara karşı caka satmaktan kendilerini alamazlarmış. General Vitülüsün orayı işgalinden kısa bir zaman sonra, başta esir hükümdar olmak üzere, Yunan asılzadeleri Romalı kumandana mükellef bir ziyafet tertip etmişler. Sofra baştan başa altın ve gümüş takımlarla donatılmış. Yunanlılar bu suretle Romalı generale asaletlerini, zenginliklerini göstermiş ve aynı zamanda yemeklerini bakır kaplarda ve elle yiyen Romalılara bir medeniyet dersi vermiş olacaklar.

General Vitülüs bu göz kamaştıran sofrada hiç istifini bozmamış, mutadı veçhile yine yemeğini elle yemeğe başlamış. Bu sırada Yunanlı asılzadelerden biri, taşı gediğine koymanın zamanı geldiğini görmüş, Yunanlıların zenginliklerinden uzun uzadıya bahsettikten sonra:

— Her şeyin başı para ve görgüdür! demiş.

Bu ziyafetin ve sofradaki şatafatın mânasını çok önceden sezinlemiş olan General Vitülüs, tatlı bir kahkaha attıktan sonra:

— Evet, haklısın demiş, para ve görgü iyi şeylerdir; amma biz Romalılar böyle şeylere pek ehemmiyet vermeyiz, fakat paraya tapanları esir etmeyi biliriz!

Evet, hakikaten öyle olmuş, Yunanlıların esareti yıllarca devam etmiş ve oralarda Romalıların hükmü yürümüş. Fakat tuhaf değil mi?.. Paraya ve şımarıklığa değer vermediğini bir ziyafet sofrasında belirten Romalı general, meğer o gün hem büyük bir lokma yemiş, hem de büyük söz söylemiş!

Zira, bizzat Roma İmparatorluğunun da asırlarca sonra bir gün böyle bir gurura, böyle bir şımarıklığa kurban gittiğini hayret ve ibretle görmedik mi?

Ferdi ÖNER

Marko Paşa Abdülhamide Dert Yanıyor!

Marko Paşa

Herkesin derdini dinlemekle şöhret yap mış olan Marko Paşa da bir gün dert yan mak zorunda kalmıştır. Bu sahifede Marko Paşanın Abdulhamide yazdığı çok mühim bir mektubu okuyacaksınız.

Yazan: Resuhi BAYKARA

Dilimizde bir «derdini Marko Paşaya anlat» tâbiri vardır. Bu tâbir o kadar genişlemiş, o kadar kök budak salmıştır ki âdeta bir darbımesel halini almış ve Marko Paşa efsanevî bir mahiyet kesbetmiştir.

Halbuki çok yakın tarihimizde yaşayan bu zat o devrin mühim şahsiyetlerinden biridir. Asıl adı Apustol Marko olan bu zat Mektebi Tıbbiyei Şâhane (Askerî Tıb Okulu)ndan doktor miralayı olarak mezun olmuş ve liyakat ve dirayeti sayesinde de 1861 Milâdî yılında, Osmanlı Padişahı Sultan Abdülâzizin baş doktoru (Ser Tabibi Hazreti Şehriyâri) olmuştur. Bir müddet sonra Mirliva (Tuğgeneral) ve ferik (Korgeneral) rütbelerine terfi eden Marko Paşa Abdülâzizin son devirlerinde Eylûl veya Teşrinievvel 1871 de Mektebi Tıbbiyei Şâhane (Askerî Tıb Okulu) Nazırı olmuş, ölünceye kadar (1889) bu hizmette kalmış ve bu arada 1878 yılında âyan meclisine âza tayin edilmiştir.

İşte Marko Paşa asıl şöhretini Mektebi Tıbbiyei Şâhane Nazırlığında yapmıştır. Şurasını izah etmek lâzımdır ki o zamanın Mektebi Tıbbiyei Şâhanesi şimdiki askerî tıb okulu gibi talebesi için sadece bir yurd mahiyetinde değildi. Hocaları ve dershanelerile müstakil bir ilim müessesesi idi. Marko Paşa da bu müessesenin Nazırı bulunuyordu.

Hürriyetperver gençliğin kaynağı olan bu müesseseyi idare etmek çok müşkildü. Marko Paşa bu müşkül işi zarif, nazik, zekı ve müşfik tabiatile çok iyi başardı ve talebeye kendisini çok sevdirdi. Hürriyetperver talebeyi saraya karşı daima korudu. Talebe kendisine derdini dökmek istediği zaman sabırla dinler veya dinler görünür ve eğer yapamıyacağı bir iş ise talebeyi nezaketle başından def'etmek için «Anladık amma ne» derdi. Talebe derdini tekrar eder ve yine aynı cevabı alırdı. Bu şeklin tevalisinden usanan derdli de nihayet isteğinden vazgeçerek çekilir giderdi.

Daima derd dinlemeğe alışmış olan Marko Paşanın, hayatının son demlerinde, hasta ve yatakda iken başına bir derd gelmiş ve bu derdini ikinci Sultan Hamide arzetmek mecburiyetinde kalmıştır.

Sultan Abdülâziz zamanındaki Sertabibliği sırasında saray eczahanesindeki fazla sarfiyattan dolayı kendisi mahkemeye verilmiş ve aleyhinde hüküm verilmişti. Halbuki hasta ve yatakta bulunan bir kimsenin 15-20 sene evvelki hesaplarının rü'yeti ne dereceye kadar adalete uygundur? Bu hesaplar mes'ul zat zinde ve ayakta iken ve zamanında tesviye edilemez mi idi? Ne ise biz buraya sadece bu mesele dolayısile Marko Paşanın ikinci Abdülhamide takdim ettiği arizesini koymakla iktifa edeceğiz. İşte arize:

«Cenab-ı Hak âfiyet ve şevket-i şehinşâhilerin ilâ ahir-id-devran bakî ve müzdad ve âray-ı âlem aray-ı hilâfetpenâhîleriyle bütün âlem-i medeniyeti ve hususiyle tebea-ı

mes'ude-i padişâhîlerini daima mesrur ve dilşâd buyursun. Kulları hasb-el-kader bir seneden berü firaş-i illet ve kedurete esir ve enva-i iztırab ve âlâm ile müteessir bulunduğum sıralarda eczacı ferikan-ı kiramından saadetlû Faik Paşa Hazretleri kulunuzun amm-i büzürk-var-ı hilâfetpenâhîleri cennetmekân Abdülâziz han hazretlerinin müddet-i saltanat-ı celilelerinde min gayr-i liyakatin Ser-tebabet hizmet-ü mabih-il-mefharetinde bulunduğum zamanlarda mabeyn-i hümâyun eczahanesine verip hesaplarını eczacıbaşı ile rüiyet etmiş olduğumuz eczay-i tıbbiye bahasından dolayı kulunuzdan iki bin liray-ı Osmanîden ziyade bir meblâğ-ı küllî dâvasına kalkışarak Üsküdar hukuk mahkemesinden hükmettirmesiyle köleniz derdimi düşünmekte iken bu yolda tazyikat-ı şedide ve mütevaliye ah ve enin-i marizaneme meydan bırakmamış ve marazım tabiî müşted olmakta bulunmuş idüği ve kulları iddia ve hüküm ettirdiği parayı hazine-i hassa-i şâhaneden tamamen alıp da müşarünileyhe vermiyerek zimmetime geçirmiş olmadığımdan ve sertababet memuriyetine evâil-i nasb-ı kemteranemde sadakat-i mecbule iktizasınca tasarrufa riâyet emeliyle mabeyn-i hümâyun eczahanesi ecza masrafına ayda on bin kuruş tahmin eylemiş isem de saray-i hümayun devâir-i aliyesinin muahharan artması gibi esbabdan naşi on bin kuruşun kifayet edememesi hususunda mazur tutulmaklığımı devletime ve hânedan-ı âlişan-ı saltanat-ı seniyeye ve bâhusus velinimetimiz zat-ı şevket simat efendimize müddet-i ömr-i kemterîde kemal-i sadakatle sebkat eden ve ihanet ve su-i istimalât ile leh-ül-hamd kat'a lekelenmiyen ve nezd-i kerametvefd-i hilâfetpenahîlerinde mestur olmayan hidemat-ı mesbuka-i kemteraneme merhameten şu sin ve halimde giriftar olduğum tazyikat ve terzilât-ı mütevaliyeden tahlisime cümle bendegân-ı sadakatnişan-ı cihandarîlerini garik-i mefharet ve selâmet eden ferman-ı avatıfnişân-ı hümayunları isdariyle tesliye-ü bais-il-felâh-ı şehinşâhilerine şiddetle lûtf ü ihsan velinimetimiz şevketlû Pâdişahımız Efendimiz Hazretlerinindir.»

Kulları
Mektebi Tıbbiye-i Şâhaneleri
Nazırı
Marko

Zavallı Marko Paşa, bu mektubundan sonra affedildi mi? bilmiyoruz. Fakat mektubu ne kadar hazin değil mi!

Hattat Ahmet Karahisarî

(Baş tarafı 235 inci sahifede)

vardır ki, bir iki yazısını gören dikkat sahibi bir kimse başka yazılarile karşılaştığı zaman, imzaya bakmadan da, onun Karahisarî hattı olduğunu tayinde zahmet çekmez. Bu karakter salâbeti bilhassa nesih ve sülüs yazılarında çok barizdir. 90 sene kadar yaşadığı tahmin edilen ve ölümü 963 Hicrî yılında, nefîs ve muhteşem bir Türk âbidesi olan, Süleymaniye camiinin inşasının bitimine tesadüf eden Karahisarî; mürakka' en'am, Kur'anı Kerîm, (*) dua mecmuası, kıt'a, karalama gibi her hattatın yazmış olduğu çeşitli yazılar yazmıştır. Fakat bugün onun bu nevi eserlerinden müzelerimizde ve kolleksiyonerlerin elinde nümuneler olmakla beraber, aded itibarile Şeyh Hamdullah'ın eserlerile kıyas edilemiyecek kadar azdır. Bunlardan başka Süleymaniye ve Piyale Paşa camiindeki yazıları, Mimar Sinan sebili ve mezarı tarihleri, kendi mezar taşı bilinen âsarı arasındadır. Kendisinden feyz alan talebeler de: Hasan Çelebi (Süleymaniye ve Piyale Paşa camiinin celî yazıları bunundur. Ölümü 1002 Hicrî yılı olup Karahisarî'nin yanında medfundur). Ferhad Paşa (Hattat vezirler isimli yazımızda kendisinden ayrıca bahsedilecektir), Derviş Mehmed Çelebi, İbrahim Hüsnü, Muhiddin Halife, Süleyman Halife'lerden mürekkep olup altı tanedir.

Kemal ÇIĞ

(*) Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde 9628 numarada kayıdlı, saray için Ahmed Karahisarî'ye yazdırılan bir Kur'anı Kerimin masarifini gösteren defter vardır. O deftere, Kur'anı Kerîmin kâğıdı, mürekkebi, altunu ve boyası için sarfedilen paranın miktarı günlük olarak kaydedilmiştir. Hattatına verilen para hariç, 20417 akçe ile 40 filori altını olan bu mikdar bir Kur'an yazmak için ne kadar masraf yapıldığı hakkında okuyuculara bir fikir verebilir.

TARİH DÜNYASI CİLTLERİ

Tarih Dünyası'nın ciltleri hazırlanmaktadır. Altın yaldızlı ve nefis motiflerle işlenmiş cilt kapakları 15 temmuz günü hazırlanmış olacaktır. Özel sayılarımız da cilde ilâve edilecektir. Taşra okuyucularımız şimdiden cilt kapaklarını bayilerine ısmarlayabilirler.

Meclis-i Meb'ûsan, yanan Adliye Sarayında içtima halinde iken...

Türkiyede Seçimin Tarihi 1877 - 1950

1914 SEÇİMİ

Beşinci Osmanlı Meclisi Mebusanını kuran seçimdir. 1912 de İttihad ve Terakki Fırkasının «Sopalı - Dayaklı» seçimle temin ettiği iktidar, memleketi ikiye ayırmış, yurdun her tarafından yükselen şikâyet âvâzeleri, halkın «Büyük Kabine» adını verdiği Ahmet Muhtar Paşa kabinesi ile padişahı meclisin feshi kararını almağa icbar etmişti. 1912 eylülünde yeni bir seçim hazırlığına başladı, yurdun her tarafında halk, bu sefer seçimin her türlü baskıdan âzade olarak yapılacağına inanmış, meserret içinde idi; İstanbulda evvelki seçimin yolsuzluklarını araştırmak için bir «Tedkiki şikâyât komisyonu» teşkil edilmiş ve milletin irade-sini ile oynayan pek çok suiistimaller tesbit edilmişti. Yeni seçim defterlerinin tanzim edildiği sırada idi ki Balkan harbi başladı, rey verecek vatandaşların büyük ekseriyeti silâh altına çağırıldı ve seçim geri bırakıldı. Harb aleyhimize bir seyir aldı, «Büyük Kabine» çekildi, Hürriyet ve İtilâf Fırkasının kendilerine fahri başkan telâkki ettikleri Kâmil Paşa sadırazam oldu, buna Hürriyet ve İtilâfın iktidarı denilirse doğru olur, Balkan bozgununu itilâfcılar da durduramadı, Edirneyi muhasara eden, Çatalcaya kadar gelen Bulgarlar, İstanbulu tehdide başladı.

1912 de, İttihad ve Terakkiyi siyasî akidelere zincir vurmakla haklı olarak ittiham eden Hürriyet ve İtilâf, âciz ve zelil, basda İngiltere gelmek üzere büyük Avrupa devletlerinin müdahalesinden başka sığınacak yer bulamaz iken, İttihad ve Terakki, yurdun halâskârı oldu, 1913 ikincikânun hükûmet darbesini yapdı, Bâbıâli basıldı, Kâmil Paşa kabinesi silâh kuvvetiyle düşürüldü, Bulgar ordusu payitaht kapılarından püskürtüldü, Edirne geri alındı, Rumelinde yürek sızlatan büyük arazi kayıblarına katlanılarak bir an evvel sulha kavuşulma yolu tutuldu. Tarih huzurunda ikisi de suçlu iki siyasî partinin ihtirasları, bir millî felâketi getirmişti.

1914 de yapılan yeni seçime, İstanbul ve Edirneyi kurtarmış olan İttihad ve Terakki tek parti olarak girdi ve fırkanın «bulunmaz meclisi mebusan» ı kuruldu. Bu seçimde ittihadcıların İstanbul mebusları şu zâtlerdir:

Yağcı Şefik Bey	: 450	rey
Ahmet Nesimi Bey	: 448	»
Orfanidis Efendi	: 447	»
Karasu Efendi	: 446	»

Hallacyan Efendi	:	448 »
İsmet Bey	:	445 »
Hüseyin Cahit Bey	:	444 »
Viktor Bey	:	443 »
Haralambidi Efendi	:	439 »
Salâh Cimcoz Bey	:	434 »
Zöhrab Efendi	:	428 »

Bu seçimde eski muhaliflerden üç kişi müstakil olarak namzetliklerini koymuşlar, bunlardan Mizancı Murad Bey 8, eski Tokad mebusu İsmail Paşa 6, eski Dersim mebusu Lütfi Fikret Bey 6 rey almışlardı.

Osmanlı İmparatorluğu bu Beşinci Meclisi Mebusanın zamanındadır ki Birinci cihan harbine girdi, ve bu meclis, mütarekeyi müteakib Altıncı Mehmed Vahideddin tarafından feshedildi.

1919 SEÇİMİ

Altıncı Osmanlı Meclisi Mebusanını kuran seçimdir. Birinci Cihan Harbine giren Beşinci Meclis, ki bir İttihad ve Terakki meclisi idi, mütarekeyi müteakib Altıncı Mehmet Vahideddin'in bir iradesi ile feshedildi, 20 kânunuevvel 1334/1918 tarihli bu iradenin sureti şudur:

Esbabı zaruriyei siyasiyeden nâşi meclisi mebusanın feshi iktiza etmesine ve kanunu esasimizin muaddel yedinci maddesinin fıkrai mahsusası mucibince ledeliktiza hey'eti mebusanın feshi hukuki şahanemiz cümlesinden bulunmasına binaen meclisi mezkûrun bugünden itibaren ber mucibi kanun feshini irade eyledim».

Bu fesih iradesi çıktığında iktidarda Tevfik Paşa kabinesi bulunuyordu. Kânunusani başından itibaren gazeteler yeni seçimden bahsetmeğe başladılar. Bir ara «meclisi mebusanın feshini müteakib geçecek dört ay zarfında yeni seçim yapabilmek için, ahvali fevkalâde dolayısi ile nasıl bir imkân bulunabileceği hakkında efkârı umumiyenin gazeteler vasıtası ile aydınlatılması hükûmetçe görüşüldüğü, ve matbuata verilecek izahnamenin hazırlanmakta olduğu» yolunda yarı resmî haberler çıktı, nihayet hükûmet seçim hakkındaki fikrini şöylece belirtti: «Memleketin bir kısmı işgal altındadır. Seçim işlerinin kanun dairesinde yapılması imkânsızdır. Allahın lütfi ile sulh akid edilince kanun mucibince dört ay içinde seçim yapılacaktır». Tevfik Paşanın çekilmesi üzerine, bu karanlık devrin Damat Ferit Paşa kabineleri kurulmaya başladı. Seçim geri kaldı. Ancak 3 teşrinievvel 1335/1919 da Ali Rıza Paşa kabinesi kurulduktan ve Anadoludaki kuvayi milliye ile İstanbul Hükûmeti arasında münasebet kuruldukdan sonradır ki seçim işi ele alındı, defterler tanzim edilerek ikinci müntehiblerin ve mebusların seçimine başlandı. Bu seçime, memleketin her tarafında, azlıklardan yalnız Musevi vatandaşlar iştirak etti ;seçimi gayri meşru göstermek, bu suretle bir siyasî sabotajda bulunmak için Rumlar ve Ermeniler seçime girmediler. İstanbulda mebus seçimi 18 kânunuevvel 1335/1919 da yapıldı ve şu zâtlar mebus oldu:

Hâmid Bey, Osmanlı Bankası meclisi idare azası	362 rey
A. Salâhaddin Bey, profesör	359 »
Celâleddin Ârif Bey, baro reisi	350 »
Reşad Hikmet Bey, hariciye müsteşarı	299 »
Kâmil Bey, meşihat müsteşarı	259 »
Adnan Bey - Adıvar, hilâli ahmer kâtibi umumisi	235 »
Muhtar Bey ,elçilerden	221 »
Mişon Ventura Efendi, profesör	190 »
Lütfi Fikri Bey, Avukat, Eski Dersim Mebusu	164 »
Hasan Ferit Bey, İtibari Millî Bankası Müdürü	159 »
Numan Usta, Zeytinburnu fabrikaları ustabaşısı	135 »

Lütfi Fikri, bu seçimde de İttihad ve Terakkinin gizli baskısını sezdiğini ileri sürerek ve ekseriyeti ittihadcılardan olan bir meclisde bulunamıyacağını belirterek istifa etti, C. Ârif Bey de, ayni zamanda seçildiği Erzurum mebusluğunu tercih etti. Diğer namzetlerden en çok rey alanlar Ahmed Rasim ile tüccarlardan Sezai Bey oldu, 129 ar rey aldılar. Bu seçimde İstanbulda kaybeden devrin tanınmış simaları şunlardır:

Vakit baş muharriri Ahmed Emin, İstiklâl başmuharriri Rauf Ahmed, Prens Sabahaddan, Samih Rifat, Hürriyet ve İtilâf ileri gelenlerinden Reşid Bey, Muslahaddin Âdil, Yusuf Akçura, Servetifünün sahibi Ahmed İhsan, şair Mehmed Emin, mimar Kemal, Mustafa Şekib, Âkil Muhtar, İkdam Sahibi Ahmed Cevdet, Tasvir sahibi Velid Ebuzziya, Ali Emiri, Galib Kemâli, Reşit Saffet, Cevdet Paşa.. Sandıktan 1 rey de Talât Paşaya çıktı.

Seçime resmen iştirak etmiyen Hüriyet ve İtilâf fırkası da seçimin feshini istedi, ve hattâ, Anadoludan mebus seçilmiş olan 20 kadar itilâfcının istifa etmesi için bir tebliğ neşretti. Meclis ilk toplantısını 12 kânunusani 1336/1920 de Fındıklıdaki binada yaptı; evvelâ. meclisi padişah Vahideddinin bizzat açacağı rivayeti çıktı ise de Vahideddin hastalığını bahane ederek meclise gelmedi, onun adına açış

merasiminde Sadırazam Ali Rıza Paşa bulundu, ve açış nutkunu da dahiliye nazırı Damad Şerif Paşa okudu. İlk toplantıya ancak 72 mebus gelebilmişti. Anadoludaki millî mukavemeti temsilen Mustafa Kemal Paşadan meclis riyasetine şu tarihî telgraf gönderildi:

«Hâkimiyeti milliyenin en mühim bir devrei hayatımızda uzun bir müddet tecelli ettirilmemiş olmasından mütevellid mücahedatımız, Meclisi Millinin küşadı ile neticelerinden birini istihsal etmiş bulunuyor. Heyeti Milliyemiz, mukadderatı millîyeyi en meşru ve en kanunî mercii tedkik ve muhakemesi olan muhterem meclise tevdi etmiş olmakla müftehir ve bahtiyardır.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk teşkilâtı altında kuvvetlerinin emellerini, ve ruhlarını birleştirmiş olan millet, bugünden itibaren yalnız kendi iradesini temsil ve bilfiil hâkim kalacak olan meclisin nigehbanı vaziyetindedir.

«İstiklâl ve mevcudiyetinin sonuna kadar müdafaası uğrunda onun en fedakâr bir istinadgâhıdır.

«Heyetimiz bu itibarla Meclisi Millîye matuf olan âmâl ve metalibi milliyenin kuvvet ve mahiyeti hakkında olduğu gibi bugünden itibaren mebusini muhtereminin dûşi tahammülüne râci kalacak olan mesuliyeti tarihiyenin derecesi hususunda muhterem mümessillerimizin vukuf ve metanetinden emin ve mutmain olarak tebrikâtı ihtiramkârânesini takdim ve heyeti muhteremeye iblâğını istirham eyler. 17 kânunusânî 1336

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti nâmına reis
Mustafa Kemal

Fakat, son Osmanlı meclisi olacak olan bu meclisin ömrü çok kısa sürdü. 16 mart da İstanbul, İtilâf devletleri askerî kuvvetleri tarafından işgal edildi. Pek az sonra istifa eden Ali Rıza Paşanın yerine Damad Ferid dördüncü kabinesini kurdu, Mustafa Kemal ve arkadaşlarını asi ilân eden ve idama mahkûm eden mâhud fetvalar ile beyanname neşredildi. 11 nisanda da padişah, metni, 1918 dekinin ayni olan bir irade ile meclisi feshetti.

BİRİNCİ B. M. M. nin KURULUŞU

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyetince 1919 seçimi, meşru bir seçim idi, ve bilâkis padişahın, ki ecnebi düşman işgali altında idi, fesih iradesi gayri meşru idi, millî dâvaya bir ihanet idi. Ankarada, İstanbulda hiç gitmemiş veya 11 nisandan sonra Anadoluya kaçmış 89 mebus toplandı, boş yerler içinde, vilâyet meclisleri yeni mebuslar seçti, bu suretle 23 nisan 1920 Ankara 337 mebusun iştiraki ile Birinci Büyük Millet Meclisi toplandı. Riyasete Mustafa Kemal Paşa seçildi, İstanbul Hükûmetinin meşruiyetini tanımayan B. M. Meclisi, kendi adına nisbetle bir de hükûmet kurarak ve büyük tarihi mesuliyeti omuzlarına alarak millî mücadele devam etti.

1923 SEÇİMİ

Büyük zafer ile Lozan sulhü arasında yapılmış ve İkinci Büyük Millet Meclisini kuran seçimdir. Türk İstiklâlini kurtaran Birinci Meclis, tarihî vazifesini bitirmişti. Türkiyede ferdî saltanatı da ilga ederek.

Seçim kanununda bir değişiklik yapıldı, 20.000 erkek nüfusun 1 mebus çıkarması ve 18 yaşını bitirmiş erkeklerin seçim hakkına sahib olması kabul edildi. Hattâ, 1. B. M. M. nin bu seçim kanununu kabul eden son celsesinde Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey kadınlara da seçim hakkı verilmesini isteyen bir takrir vermiş fakat kabul edilmemişti.

Meşrutiyet Meclisi içtima halinde (İngiliz Ansiklopedisinden)

Bey — Baba bu kadın ne yapıyor?

Baba — Buna «Millet» Hanım derler... Şimdi nadas zamanı olduğundan mahsulü temiz almak için tohumları eleyor!

(Köylü gazetesinden)

Seçim hazırlığı memleketin her tarafında büyük heyecan içinde başladı, bir taraftan yer yer seçimler yapılır iken, Lozanda da sulh konferansı nâzik safhalar geçirerek devam ediyordu. Bu seçimin arifesinde Müdafaai Hukuk Cemiyeti adını «Halk Fırkası» na tebdil etti, ve memleketin her tarafında Halk Fırkası namzetleri kazandı. İstanbul'da meb'us seçimi 28 haziran 1339/1923 perşembe günü yapıldı. H. P. namzedi olarak şu zatlar mebus oldu.

Rauf Bey	1252 rey
Müşir Fevzi Paşa	1250 »
Kâzım Kara Bekir Paşa	1250 »
Dr. Adnan Bey	1239 »
Refet Paşa	1238 »
Muhtar Bey	1237 »
Abdürrahman Şeref Bey	1234 »
Fethi Bey	1230 »
Bahriye miralayı Ahmet Bey	1226 »
Doktor Refik Bey (Saydam)	1225 »
Süleyman Sırrı Bey	1223 »
Hamdullah Suphi Bey	1213 »
Ali Rıza Bey	1202 »
Akçuraoğlu Yusuf Bey	1183 »
İsmail Canbulad Bey	1181 »

Bu seçimde 16 kişi kadar İstanbuldan müstakil olarak namzetliklerini koymuşlar, fakat fırkanın karşısında kaybetmişlerdi, içlerinde dikkate değer iki isim vardır ki biri Lütfi Fikri Bey, diğeri de Ali İhsan Paşadır.

İkinci B. M. Meclisi 29 teşrini evvel oturumunda Türkiyede Cumhuriyet idaresini kurdu. Cumhur reisliğine ittifakla Gazi Mustafa Kemal Paşa seçildi, ilk cumhuriyet hükûmetini de İsmet Paşa kurdu.

1927 SEÇİMİ

Üçüncü B. M. Meclisini kuran seçimdir. Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşaya karşı İzmirde tertip edilen suikasti müteakip yapılan nâzik bir seçimdir, ayni zamanda Cumhuriyet Halk Fırkasının reisi bulunan Gazi, bu seçimde, siyasî otoritesini şahsen mutlak şekilde kullanmıştır. Yurdun her tarafında seçim hazırlıkları yapılır iken 1 temmuz 1927 de Gazi, zaferden sonra ilk defa olarak İstanbula gelmiş, ve büyük şehirde, emsalsiz coşkun ve samimî ve hararetli tezahürat ile karşılanmıştır, seçim işlerini İstanbuldan idare etmiş, ayni zamanda, millî mücadelenin ve cumhuriyet inkilâbının kendi noktai nazarından bir tarihçesi olan büyük büyük tarihî nutkunu hazırlamıştır.

20 temmuzda müntehibisani seçimine başlamış ve her tarafta C. Halk Fırkası namzetleri kazanmıştır. Bu seçimde memleketin her tarafında büyük şenlikler yapılmış, halk, davullar ve zurnalarla, yer yer bandolarla sandık başlarına reylerini kullanmağa dâvet edilmiştir, nüfus kâğıdı olmayan vatandaşlara, âzami kolaylık gösterilerek nüfus kâğıdı verilmesi için alâkalı dairelere emirler verilmiştir. Gazi ile meclis reisi Kâzım Paşa -Özalp - Beşiktaşta Sinanpaşa sandığında, Başvekil İsmet Paşa Heybeliada sandığında reylerini vermişlerdir. 12 ağustosda, ki bir cuma gününe rastlar, İstanbulda emsalsiz bir sandık alayı tertip edilmiştir: sandıklar Sultanahmed Meydanında toplanmış, bayraklar halılar, yeşilliklerle süslenerek, otomobiller, kamyonlar, davullar, zurnalar, bandolarla ve kesif bir halk kitlesinin ve İstanbul esnaf cemiyetlerinin, millî kıyafetler giydirilmiş mektep çocuklarının iştiraki ile, «Hakimiyet Milletindir» levhaları ile Salkımsöğüd - Ebussuud Caddesi, Bâbıâli Caddesi üzerinden vilâyete götürülmüştür.

Mebus seçimi 2 eylûl cuma günü olmuştur. Cumhuriyet Halk Fırkası, hazırladığı namzet listelerini Gaziye tevdi etmiş, ve Gazi bu seçimde namzetleri tesbit eden tek seçici olmuştur, Namzet isimleri evvelâ intihab daireleri gösterilmeden alfabetik bir sıra ile ilân edilmiş, sonra her vilâyet halkına seçecekleri mebusların isimleri, Gazinin imzasını taşıyan tezkirelerle bildirilmiştir. 1 eylûl tarihli İstanbul gazetelerinin klişesini neşrettikleri tezkirenin sureti şudur:

31 ağustos 927

Aziz vatandaşlarım,

Cumhuriyet Halk Fırkası nâmına, bütün memlekette Türkiye Büyük Millet Meclisi âzalığı için mebus namzeti olarak tesbit ettiğim zevâtın heyeti umumiyesini ıttılaınıza arz ediyorum.

Bunlardan her dairei intihabiyeye tefrik edeceğim mebus namzetlerini ayrıca imzam tahtında arz edeceğim.

Gazi M. Kemal

Gazi tarafından seçilen İstanbul mebusları şu zâtlardır:

1 — Sıhhiye Vekili Dr. Refik Bey - Saydam
2 — Nafia Vekili Behiç Bey
3 — Hakkı Şinasi Paşa
4 — Edib Servet Bey
5 — Yusuf Akçura Bey
6 — İhsan Paşa
7 — Tevfik Kâmil Bey
8 — Hamdullah Suphi Bey
9 — Müt. Bahriye miralayı Hamdi Bey
10 — Sabık şehremini Haydar Bey
11 — Ziyaeddin Bey
12 — Sabık Divanımuhasebat reisi Fuad Bey
13 — Süreyya Paşa
14 — Dr. Prof. Nureddin Ali Bey
15 — Ahmet Rasim Bey
16 — Ticaret odası reisi Hüseyin Bey

Mebus seçimi içinde parlak bir sandık alayı tertib edilmiş, sandık Darülfünun konferans salonuna koyulmuş, ve seçime 1458 müntehibisani iştirak etmişti. Şayanı dikkattir ki bu seçimde, İstanbuldan altı kişi müstakil olarak namzetliklerini koymuşlardı, isimleri şunlardır:

Askerî doktor mütekaidi Hasan Rıza Bey
Süryani cemaatinden Habib Yorgaki
Telefon müfettişi Ferid Bey
Tütün amelesinden Hüsnü Hasan Efendi
Tesviyeci ustası Mustafa Zühtü Efendi
Tapudan mütekaid Osman Nuri Bey

Konferans salonuna iki siyah tahta konmuş, birine fırka namzetlerinin, diğerine müstakillerin isimleri yazılmıştı; müstakillerden yalnız tütün amelesi Hüsnü Hasan Efendi 1 rey almıştı.

15 teşrinievvelde Ankarada C. H. Fırkasının büyük kongresi toplanmıştır, bu kongrede Gazi, bu ayın 20 sine kadar altı gün süren büyük tarihî nutkunu okumuştur ve bütün şahsî emlâkini fırkasına bağışlamıştır.

Üçüncü B. M. Meclisi 1 Teşrinisani 1927 de açılmış, ilk toplantısına iştirak eden 288 mebus, cumhur reisliğine ikince defa olarak ittifakla Gaziyi seçmiştir. Kâzım Paşa - Özalp - tekrar meclis reisi seçilmiş, yeni kabineyi yine İsmet Paşa kurmuştur.

Bu seçim için şu mühim kaydi de ilâve etmek lâzımdır: bu seçime kadar, ordu mensupları, askerlikle bağlarını kesmeden mebus olabilirlerdi, 1927 seçimindedir ki, ordu mensuplarının namzetliklerini koymadan ordudan istifa etmeleri veya tekaütlüklerini istemeleri kaydi konuldu, seçimin arifelerinde Gazi, Kâzım ve İsmet Paşalar tekaüt oldular.

Ayastefanos'taki Rus Abidesi nasıl yıkıldı?

(Baş tarafı 247 nci sahifede)

Yalnız çöküntüden mütevellid büyük bir gürültü. Herkeste bir çığlık, sevinç bağrışmaları. Duman sıyrıldı, âbidenin bahsi geçen kısımdan yukarısı yok.

Kalikıratya köyünün kilisesinin ilk matem çanına Ayastefanos katışıyor, böylece tekmil İstanbul içinde ve cıvarındaki köylerdeki çanlar durmadan, dinlenmeden bir saat uluyorlar.

Şimdi âbidenin dibindeyiz. Kalikıratya köylü olduğunu söyliyen ihtiyar bir hoca şöyle bir ricada bulunuyor:

— Bu âbide yapılırken ve bitince burada idim. O vakit delikanlı idim. Rus kumandanı bizim paşalarımızın ve büyüklerimizin de bulunduğu merasimde nutuk veriyordu. Ben de aralarına sokulmuş dinliyordum.

Sözleri çok ağrıma gitti. Yarabbi: Şu kilisenin camiye çevrildiğini bana göster, burada bir ezan okumak nasip et, diye yalvardım. Şimdi Allahıma bin kere hamd ve şükür. Dilediğim kabul oldu. Ağalar, izin verin de oğlumla beraber çifte ezan okuyayım dedi...

Tabiî müsade edildi ve okudular.

Abide bu hale geldikten sonra hükümet bunun tamamen kaldırılmasına karar verdi. İstihkâm taburları çalıştırıldı ve iş tamamlandı.

Hükûmet yıkanları aramadı. Mesuliyet cihetine gidilmedi.

Birinci Cıhan harbi mütarekesinde ve Damat Ferit Hükûmeti zamanında Ruslar yıkanları aradı, lâkin bir şey elde edemedi.

Bu âbidenin çanı zinciri ile beraber o vakit müzeye konmuştu. Dünyada mevcut çanların dördüncü derecede büyük çanıdır deniliyordu.

Emekli Kurmay
Bahri Doğaner

SON HALİFE ABDÜLMECİT
ve
Hânedânı Ali - Osman
Istanbuldan Nasıl Çıkarıldı?

Yazan: RAZİ YALKIN

Dedi ve önündeki kâğıdlardan ikisini, koyup kapattığı ayrı ayrı zarfların üzerine isimlerimizi yazdı. Uzatırken; dikkatli dikkatli yüzümüze bakarak ilâve etti:

— Size verdiğimiz vazifeler, bu zarfların içindeki kâğıtlarda yazılı. Bu akşam saat tam birde (ezanî saatle) Dolmabahçedeki saat kulesinin altında açıp okuyacak, verilen emir ve talimat dairesinde işe başlıyacaksınız. Kendinizi kat'iyen lüzumsuz yere telâşa kaptırmıyacak ve itidalinizi muhafazaya çalışacaksınız.. Hemen oracıkta vazifelerinizi birbirinize anlatacak ve iş birliği yapmağa, bilhassa; vazife esnasında, aranızdaki irtibatı dikkat ve itina ile muhafaza etmeyi de; iş arasında; unutmıyacaksınız. Her ikinizin emrine verilen kırkar sivil ve silâhlı memurları da Dolmabahçe camii avlusunda ve ayrıca tayin edilen resmî memurları da saat biri on geçe yanınızda bulacaksınız.. Ben; Sadettin ve Kâmil Beylerle birlikte, biri on nihayet on beş dakika geçe yanınıza geleceğim. Sizden ricam; bu bir çeyrek saat zarfında emrinize verilen memurları, tayin edilen mahallere sevk ve ikame etmiş ve diğer memurlarla da sizlere şahsan tevdi olunan vazifelere de ibtidar eylemiş bulunmanızdır.

Müdüriyet dairesinden, size ve yola çıkaracağımız kimselere tahsis edilmiş otomobillerle birlikte hareket edeceksiniz. Ancak otomobiller arasında; nazarı dikkati celbetmemek için; bulundurulması matlûp olan fasılaları muhafazaya son derecede dikkat etmeleri lüzumunu da şoför memurlara tenbih edeceksiniz. Gerek Sarayda, gerekse Halifenin sevki esnasında, vazifenizi işkâl edecek herhangi bir müdahale veya taarruza maruz kaldığınız takdirde, derhal silâhla mukabele ile maniaları izale edecek ve bunun için kat'iyyen tereddüt göstermiyeceksiniz. Bu hususta ikinize de her türlü hareket salâhiyetini vâsi mikyasda veriyorum.

Bir de; sarayda, saray memur ve mensupları ile bilcümle müstahdemine ve bilhassa kadınlara karşı son derecede nazik davranacak, herhangi bir muarazaya meydan bırakmıyacaksınız... Gösterilecek ufak tefek taşkınlıkları; muhakkak surette; sabır ve tahammül ile karşılayacaksınız..

Vali Bey; bize, bu emirleri verdikten sonra, Polis Müdürü Sadettin Beye dönerek:

— Bilmem başka bir şey kaldı mı ilâve edilecek? Eğer var ise; lûtfen siz ikmal ediniz Sadettin Bey...

Dedi ve gözlerini muhatabının gözlerine dikti. Sadettin Bey:

— Yalnız muvaffakiyetlerine dua efendim.. dedi. Müsaade buyrunuz da, artık dai-

Abdülmecit, Eyüp camiinden çıkarken... (Arkada Refet Paşa ve Velit Ebüzziya görülmektedir)

reye gitsinler ve kendilerine yardımcı olarak götürecekleri arkadaşlarını seçsinler..

Vilâyet dairesinden Müdürlük binasına gelinceye kadar; heyecanımızdan, ne Ahmed bana, ne de; ben ona bir şey söyliyememiştik. Yalnız; yanyana ve birbirimize dayana dayana yürüyor ve âdeta sendeliyorduk. Düşünme hassamız; sanki kökünden kurumuştu. Odama gelince, kapıdaki nöbetçi memura, içeri kimseyi bırakmamasını tenbihledik ve ikimiz de birer koltuğa serildik. Kapalı zarflar ellerimizde, gözlerimiz birbirimizin yüzlerinde bakışıp duruyor ve acı acı yutkunuyorduk. Nihayet; arkadaşım dillendi:

— Ne yapacağız ağabey?.

Silkinerek cevap verdim:

— Ben de onu düşünüyorum.

— On dakika içinde, bu zarflarda yazılı vazifeleri yerine getirebilecek miyiz acaba?.

— Elbette bu emirleri verenler o ciheti nazarı dikkate almışlardır. Beni düşündüren o değil, Ahmedciğim...

— Nedir ya?.

— Hiç görmediğimiz, kenar ve köşelerini bilmediğimiz bu yerde, yanlış bir iş yapmak çok korkutuyor beni.

— Haklısın...

— Peki buna çare?.

— Sarayın iç vaziyetini ve müstahdemlerini iyi bilen bir kılavuz edinmek...

— Var mı böyle bir tanıdığın?..

— Var... Kısmımdaki memurlardan Canfesci Rıza... (1) Doğma büyüme Beşiktaşlı ve saray adamlarından bir çoğu ile içli dışlıdır hem de... Onu alırız yanımıza...

Kısa bir görüşme ile, üç memur arkadaşı daha ayırdık.. Yine düşünceye daldık. O esnada; Polis Müdür Muavini Kâmil Bey ansızın odaya girdi. Dalgın bakışlarını yüzlerimizde gezdirerek:

— Yardımcılarınızı.. dedi.. seçtiniz mi?..

İki arkadaş ayni cevabı verdik:

— Evet..

— Güzel.. Bazı şeyler hatırlatmak için geldim yanınıza... Olur ya... Her ihtimali düşünmek lâzım. Sargı bezi vesaire gibi sıhhî malzeme ve bir iki de sedye lâzım size!...

Ahmed Bey ile yüzyüze ve şaşkın şaşkın bakışırken, Kâmil Bey sözüne devam ile:

— Doktoru Vali Bey temin etti. Sonra;

---

(1) Canfesci Rıza Bey, zengin ve Bahçekapıdaki mağazasında ipekli kumaş ticareti ile meşgulken, merak saikası ile polis mesleğine girmiş ve bir hayli hizmetler de etmiş bir zattır.

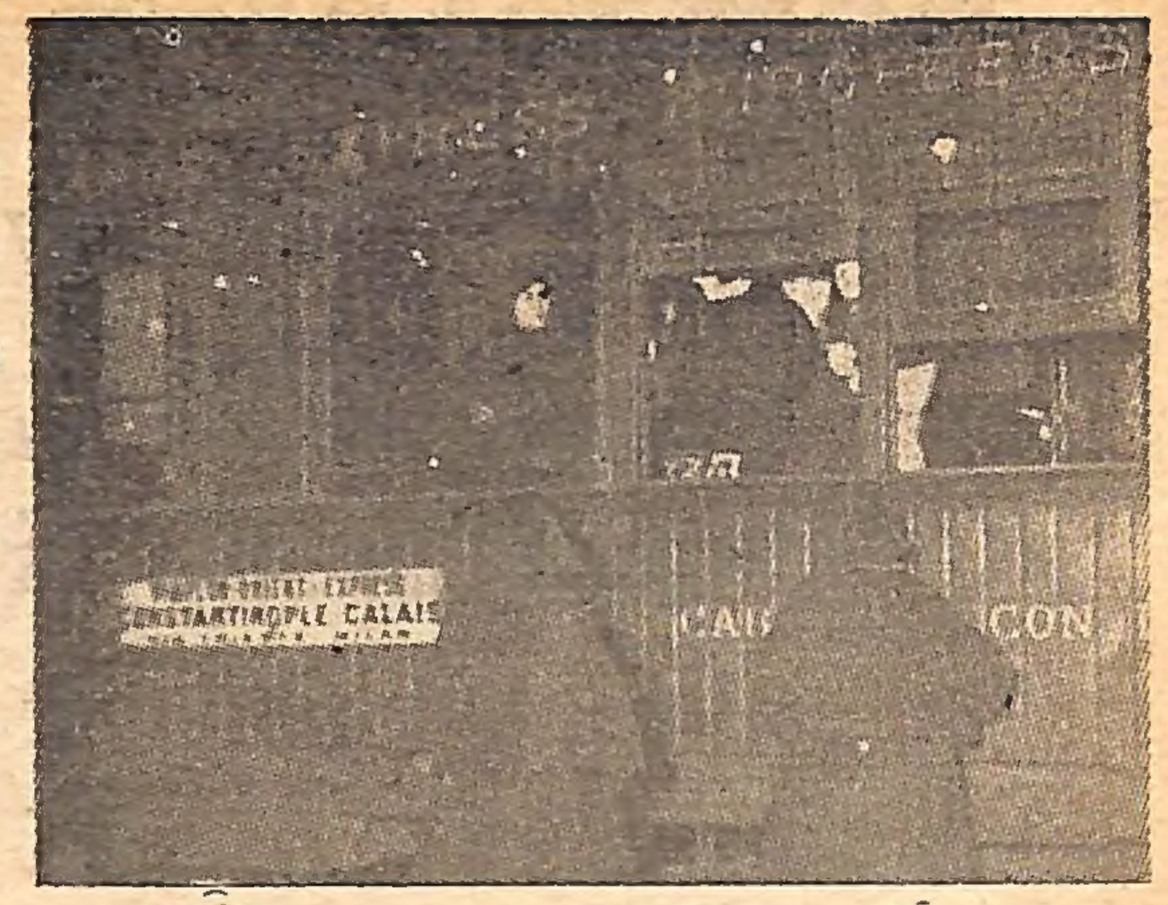

Son sultanlar, İstanbuldan uzaklaşırlarken..

vazife icabı arkadaşlarınızla beraber, uzakça bir yere gitmeniz de çok muhtemel hani. Bunun için, yedek kamyonlardan birine birer miktar da yiyecek vesaire de bulundurulması düşünüldü, temin de edildi. Bunlar da 4 numaralı kamyonette ve sandıklar içindedir. Bu sandıklar arasında üzerlerinde A.A. harfleri yazılı ikisi büyük ve altısı küçük sekiz sandık daha vardır. Bunların içinde ne olduğu, kapaklarının ne zaman ve ne suretle açılacağı ve içinden çıkacak nesnelerin ne gibi vaziyetlere karşı kullanılacakları hakkında, hareketiniz esnasında size verilecek mühürlü bir zarfı yola çıktıktan sonra açarak anlıyacaksınız!...

Dedi ve bu kapalı sözleri, mânalı jestleri ile içimizde şahlanan merakın ve heyecanın yüzlerimizde bıraktığı izleri, gülümsiyerek seyrede ede çekilip gitti.

Bütün hazırlıklarımızı tamamladığımız ve işsiz kaldığımız için iki arkadaş, yine düşüncelerimizle başbaşa kalmış, bu vaziyette geçirdiğimiz saatlerin hattâ; havanın kararmağının bile farkına varamamıştık. O kadar dalmıştık işte!.. Bizi bu dalgınlıktan, ansızın açılan oda kapısının eşiğinde beliriveren ve tatlı tatlı gülümsiyen Müdürümüz Sadettin Beyin hafif sesi kurtardı.

— Hazırsınız değil mi beyler?.. Hareketinize on beş dakika var!..

Diyerek yanımıza sokuldu. Mânalı ve tesirli bakışlarile yüzlerimizi yoklayıp okşadıktan sonra sordu:

— Ne o ya... İkinizi de neşesiz görüyorum. Rahatsız mısınız yoksa?..

— Hayır beyefendi.. dedim. Rahatsız değil kararsızız!..

(Sonu gelecek sayıda)

Tarih Suallerine CEVAPLAR

★ *Salâhaddin Vardar; Kayseri, Yerköy istasyonunda hareket memuru:*

Mecmuamıza karşı gösterdiğiniz alâkaya teşekkür ederiz. Yurt içindeki tarihî eserlere dair yazılara sahifelerimiz her zaman açıktır.

★ *Fuat Çevik; Gerze Yumurta ve Zahire Tecimevi:*

Gönderdiğiniz eski paraların beyaz kâğıda geçmiş şekilleri maalesef çok silik. Harflerin ve resimlerin daha iyi farkedilmesi şarttır. Biraz daha itina ile hazırlanmış resimlerini gönderirseniz istediğinz malûmat verilecektir.

★ *Çanakkaleden bize mektup yazan ve adını bildirmiyen okuyucumuza:*

Kapak resimlerimizin izahatını ikinci sahifemizde bulacaksınız. Yazıları mümkün olduğu kadar başka sahifelere dönmemeğe çalışıyoruz. Hazreti Halidin İstanbul muhasarasında Hicretin 48 inci ve Milâdın 669 uncu yılında, hastalanarak zıyk-ı nefes (nefes darlığı) ndan öldüğü kaydedilir. Ak Şemseddinin rüyası tahmin edersiniz ki, bir vesikaya istinat etmemektedir. Fatih tarafından bu rüyayı müteakıp hafriyat yaptırıldığı ve toprak altından (Hâza kabr-i Ebâ Eyyub) yazılı bir taş çıktığı da doğru olamaz. Zira, mevzuubahis yazı, Hicretin 48 inci yılında henüz yoktu. Haci Bayram Veli ile İkinci Murat arasındaki muhavere de birçok emsali gibi vesikalara istinat etmiyen ve halk ağzından din adamlarına atfedilen ve birçoğu da bu suretle eserlere geçen rivayetlerdendir.

★ *Eyüp Orta okulu 2 A, 532 numaralı Yalçın Yalmara:*

Sorduğunuz suali bu sütunda cevaplandırmağa imkân yoktur, çünkü bu, uzun bir mevzudur. Bununla beraber, bu bilgiyi, lise tarih kitaplarından edinebilirsiniz. Fransızca bilirseniz A. Malet'nin Fransız liseleri için yazılmış kitap serisini tavsiye ederiz (Papalar ve İmparatorlar Mücadelesi) için garp âleminde kütüphaneler dolusu eser yazılmıştır.

★ *Türkây Moğol; Arslan Çimento Fabrikasında elektrik şefinin kızı:*

Hazreti Hamza, Uhut muharebesi şehitlerindendir ve Ebu Cehilin karısı Hint, İslâmın bu büyük simasına karşı beslediği kini, onun göğsünü paralıyarak ciğerlerini ve kalbini dişlemekle pek vahşiyane bir suretle izhar etmiştir. Bu bahisler, lâyık olduğu ehemmiyetle ve tafsilâtiyle bütün İslâm tarihlerinde bulunduğu gibi, dergimizde de ileride bahis mevzuu edilecektir.

Adreslerinizi bildiriniz

Tarih Dünyası, bütün okuyucularının adreslerini tesbit etmektedir. Bu adresler, muntazam zarflar içinde muhafaza edilecek ve iki ayda bir, noter huzurunda bir piyango çekilerek 50 okuyucuya kıymetli hediyeler verilecektir. Ayrıca, bütün adreslere, gayri muayyen zamanlarda kitap ve kataloglar hediye edilecektir. Temmuz sonunda çekilecek kurada bir aded 500 lira kıymetinde yağlı boya tablo da vardır. Bu kuralara iştirak edebilmek için isim, adres ve mesleği bildirmek kâfidir.

Anadoluda Koyun ve At motifli mezar taşları

Yazan: NAZMİ SEVGEN

Tarih Dünyası, şimdiye kadar temas edilmemiş bir mevzuu daha bütün teferruatiyle gelecek sayıda okuyucularına sunacaktır. Aynı zamanda, bütün ilim âlemini alâkadar eden yazı, yirmiden fazla resimle süslenmiş olacaktır. Yıllarca yapılan bir araştırma mahsulü olan yazıyı alâka ile okuyacaksınız.

İstanbul muhtelif tarihlerde Bizansın elinden alınmak istenmiş ve bu maksatla şehrin surları önünde büyük ve kanlı savaşlar olmuştur. Bu resim, Arap ordularının Bizansı muhasarasını ve deniz tarafında cereyan eden kanlı bir savaşı göstermektedir. Bütün bu muhasaralar, Bizans surlarını aşamamıştı. Ancak, Büyük Fatihin askerî dehası ve cesareti, bu işi başarmıştır. Bu resim İstanbul'un denizden muhasarasını canlandırıyor.

ÜÇÜNCÜ ÖZEL SAYIMIZ

Alemdar Mustafa Paşa

Osmanlı tarihinin heyecan, entrika, cinayet, zorbalık ve kadın mevzuunda Alemdar vakası, hakikaten eşsiz bir vakadır. Şimdiye kadar meçhul kalmış birçok tarihî hakikatlerle gene şimdiye kadar görülmemiş resimlerin süsliyeceği bu eseri Tarih Dünyası okuyucularının büyük bir zevk ve alâka ile karşılıyacaklarına eminiz. Tammuzun ilk günlerinde, 16 sahifelik Tarih Hikâyeleri ilâvesiyle çıkacaktır. Fiyatı yalnız 50 kuruştur

Fiyatı 50 kuruş